

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SARAJEVO

**ULOGA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U SISTEMU
SIGURNOSTI: STUDIJA SLUČAJA UNIQA OSIGURANJE
-Magistarski rad-**

Student:

Anes Sylā

Broj indeksa: 38/II-SPS

Mentor:

Prof. Dr. Zlatan Bajramović

Sarajevo, august, 2024.

ANES SYLA - ULOGA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U SISTEMU
SIGURNOSTI: STUDIJA SLUČAJA UNIQA OSIGURANJE

Sadržaj

UVOD.....	1
1. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	2
1.1. Problem istraživanja	2
1.2. Predmet istraživanja.....	2
1.3. Hipoteze istraživanja i indikatori	3
1.4. Vremensko određenje predmeta istraživanja	3
1.5. Prostorno određenje predmeta istraživanja	3
1.6. Naučni i društveni ciljevi istraživanja	4
1.7. Društveni cilj istraživanja	4
1.8. Pristup – paradigma i metode istraživanja	4
1.8.1. Vrsta i tip istraživanja.....	4
1.8.2. Osnovne metode naučnog saznanja.....	5
1.8.3. Opće - naučne metode istraživanja.....	5
1.8.4. Metode prikupljanja podataka.....	5
1.8.5. Izvori podataka.....	5
1.9. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	5
1.9.1. Naučna opravdanost rada	5
1.9.2. Društvena opravdanost rada	5
1.10. Kategorijalni pojmovi i terminološki sistem	6
1.11. Naučna i druga saznanja o predmetu istraživanja.....	6
2. SIGURNOST U SAVREMENOM SVIJETU	8
2.1. Pojam sigurnosti	8
2.2. Sistem sigurnosti.....	9
2.3. Vrste sigurnosti	14
2.3.1. Globalna i lokalna sigurnost.....	15

2.3.2. Opća i posebna sigurnost.....	16
2.3.3. Individualna i kolektivna sigurnost.....	17
2.4. Savremene prijetnje i rizici	19
3. ULOGA I ZNAČAJ OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U SISTEMU SIGURNOSTI..	22
3.1. Funkcija osiguravajućih društava	23
3.2. Premija i polica osiguranja	24
3.3. Privredni značaj osiguranja u sistemu sigurnosti.....	25
3.4. Uloga rizika u radu osiguravajućih društava	26
3.5. Osiguranje i rizik	27
3.6. Upravljanje rizikom u osiguravajućim društvima.....	28
3.7. Vrste rizika	31
3.8. Ocjena rizika	34
3.9. Uloga „All risk“ osiguranja u sistemu sigurnosti	35
4. SIGURNOSNI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI	39
4.1. Upravljanje i planiranje ljudskim resursima u bezbjednosnom sektoru	41
5. AGENCIJE ZA OSIGURANJE I ZAŠTITU LICA I IMOVINE.....	44
5.1. Fizičko osiguravanje lica i imovine	47
5.2. Tehničko obezbjeđivanje i osiguravanje lica i imovine	54
5.3. Stanje privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini.....	56
5.4. Izazovi sa kojim se susreću agencije za zaštitu i osiguravanje lica i imovine	59
6. STUDIJA SLUČAJA UNIQA OSIGURANJA	62
ZAKLJUČAK.....	68
LITERATURA	72

UVOD

Veza između aktivnosti ljudi i rizika je postojana i neosporna, ali isto tako i prirodne katastrofe mogu predstavljati ozbiljan problem u mnogim zemljama svijeta. U ovom radu autor se bavi ulogom osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti kroz studiju slučaja UNIQA osiguranja. Osiguranje je uvijek povezano sa rizikom, kao i sa mogućnošću štete. Šteta je upravo i pojam koji je motiv za nastanak osiguravajućih društava. Buduća, potencijalna šteta definisana pojmom rizik jeste pritisak dovoljan da se stvaraju načini i procesi kojima se može smanjiti ili spriječiti. Glavni zadatak osiguravajućih društava je da putem svojih uslova osiguranja definišu koje vrste rizika i u kom obimu prihvataju, kao i obim opasnosti koje pokrivaju ukoliko dođe do štete. Kao što smo napomenuli štete mogu nastati prirodnim katastrofama na koje je nemoguće uticati, ali i čovjekovom djelatnošću koju bi trebalo spriječiti i ne ponavljati.

Među 27 osiguravajućih društava u Bosni i Hercegovini UNIQA Osiguranje zauzima značajno mjesto. Osiguravajuće društvo osnovano je 1997. godine. Orijehtisalo se na potrebe klijenata i njihovu sigurnost, kroz perspektivan mladi kadar i tendencijama stalnog rasta i razvoja opredijelili su austrijsku bankarsku kuću Raiffeisen Zentralbank Osterreich AG iz Beča da krajem 2001. godine postane većinski dioničar Društva. Podrška većinskog vlasnika rezultirala je unapređenjem poslovnih procesa, unapređenjem postojećih i uvođenjem novih usluga osiguranja od kojih je najznačajnije životno osiguranje (uvedeno početkom 2002. godine). U maju 2005. godine UNIQA Group Austria, kao jedna od vodećih osiguravajućih grupa u Centralnoj Evropi i najveće austrijsko osiguranje, prepoznaje kvalitet na bosanskohercegovačkom tržištu osiguranja i započinje proces preuzimanja vlasništva nad Raiffeisen Osiguranjem. Isti je završen u oktobru kupovinom preostalih dionica od Raiffeisen Bank dd BiH čime je zaokružen ukupan udjel UNIQA-e u dioničkom kapitalu Osiguranja na 99,8%, a Raiffeisen Osiguranje je postalo dio UNIQA grupacije osiguravajućih društava. U junu 2006. godine i zvanično mijenja ime u UNIQA Osiguranje d.d. Sarajevo.

UNIQA osiguranje svojim korisnicima nudi: osiguranje osoba, putničko zdravstveno osiguranje, kasko osiguranje cestovnih vozila, osiguranje robe u prevozu, osiguranje imovine, osiguranje od odgovornosti za motorna vozila, osiguranje kredita, osiguranje od različitih finansijskih gubitaka, osiguranje od povreda, osiguranje života i sl.

1. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja ogleda se u potrebi dublje analize uloge osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti, kako bi se bolje razumijeli faktori koji doprinose ili ograničavaju njihovu efikasnost. S obzirom na dinamično okruženje osiguravajućeg sektora, istraživanje će istražiti kako regulatorni okvir oblikuje pristup osiguravajućih društava prema rizicima, te kako se te strategije odražavaju na finansijsku stabilnost šireg ekonomskog sistema. U savremenim demokratskim državama sistem sigurnosti se po svom osnovnom obliku bavi nastojanjima za smanjenjem rizika, provođenjem mjera, aktivnosti i postupaka u djelovanju kao i ublažavanju posljedica prirodnih nesreća i katastrofa ili ljudskog djelovanja. Zbog ovoga su osiguravajuća društva potrebna da u fazi procjene i prevencije kao i ublažavanju posljedica prirodnih ili drugih nesreća. Ovaj istraživački pristup ima za cilj identifikaciju ključnih izazova i pružanje smjernica za unapređenje uloge osiguravajućih društava u održavanju sistema sigurnosti na visokom nivou u modernom društvu.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja predstavlja uloga osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti, a istraživanja je vezana za sam koncept sigurnosti na nivou Bosne i Hercegovine. Predmet istraživanja ovog rada jeste analizirati i ocijeniti ključnu ulogu osiguravajućih društava unutar sistema sigurnosti. Kroz prizmu regulatornih aspekata, strategija upravljanja rizicima i efikasnosti mehanizama naknada, istraživački rad će se fokusirati na doprinos finansijske stabilnosti i zaštitu interesa osiguranika u dinamičnom okruženju osiguravajućeg sektora.

Elementarni činiooci su:

- Uslovi: Analiza ekonomske klime, regulatornih okvira, tehnoloških inovacija i društvenih trendova koji utiču na poslovanje osiguravajućih društava.
- Subjekti zbivanja: Identifikacija osiguranika, osiguravajućih društava, regulatornih tijela, istraživačkih institucija i drugih relevantnih aktera u sistemu sigurnosti.
- Motivi, interesi i ciljevi aktera: Razumijevanje motiva i interesa osiguranika koji traže sigurnost, kao i ciljeva osiguravajućih društava u pružanju finansijske zaštite i ostvarivanju profita.
- Aktivnosti aktera: Analiza aktivnosti osiguravajućih društava u pružanju različitih vrsta osiguranja, upravljanju rizicima, istraživanju i razvoju novih proizvoda.

- Korištenje metoda i sredstava: Ispitivanje metoda koje osiguravajuća društva koriste u procjeni rizika, određivanju premija, komunikaciji sa osiguranicima, kao i primjeni tehnoloških rješenja.
- Efekti djelovanje aktera: Procjena uticaja osiguravajućih društava na finansijsku stabilnost, očuvanje imovine i ekonomsku sigurnost pojedinaca, preduzeća i šire društvene zajednice.

1.3. Hipoteze istraživanja i indikatori

Na temelju predmeta i ciljeva istraživanja postavlja se glavna (generalna) hipoteza:

„Karakteristike regulatornog okvira imaju značajan uticaj na ulogu osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti.“

Polazeći od svrhe i ciljeva istraživanja postavljaju se sljedeće dvije pomoćne hipoteze:

H1: „Upravljanje rizicima je kreiranje uslova i predviđanje u cilju smanjenja rizika na prihvatljiv nivo, takoreći zaustavljanje i održavanje rizika na nivou koji neće štetiti imovini i poslovanju osiguravajućeg društva.“

H2: „Efikasno djelovanje osiguravajućih društava u zaštiti interesa osiguranika i doprinos finansijskoj stabilnosti ima pozitivan društveni uticaj, poboljšavajući opštu sigurnost i povjerenje u finansijske institucije.“

Indikatori u istraživačkom radu su strategije, dokumenti, videozapisi, stručna mišljenja osoba koje se bave tematikom terorizma.

1.4. Vremensko određenje predmeta istraživanja

Istraživanje je provedeno u periodu od decembra 2022. godine do decembra 2023. godine. Tok i organizacija istraživanja sastojala se od niza koraka: prvi korak predstavlja prikupljanje relevantne literature koja se odnosi na analiziranu tematiku istraživanja u cilju dobijanja širih spoznaja o teorijskim aspektima predmeta istraživanja. Drugi korak je izrada metodološkog koncepta, kao osnove za empirijsko istraživanje, te razrada instrumenata istraživanja. Treći korak predstavlja samo istraživanje, odnosno prikupljanje potrebnih podataka vezanih za predmet istraživanja. Četvrti korak predstavlja analiza i interpretacija prikupljenih podataka.

1.5. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Prostorno istraživanje ovog rada odnosilo se na teritoriju države Bosne i Hercegovine.

1.6. Naučni i društveni ciljevi istraživanja

Naučni cilj istraživanja

Naučni cilj istraživanja na ovu temu je stvaranje dubljeg razumijevanja kompleksne dinamike ove uloge, identifikacija ključnih faktora koji utiču na efikasnost osiguravajućih društava u očuvanju finansijske stabilnosti i zaštiti interesa osiguranika. Kroz analizu regulatornih aspekata, strategija upravljanja rizicima, i mehanizama isplate naknada, cilj je razviti sveobuhvatno shvatanje kako ova društva doprinose opštem sistemu sigurnosti.

Naučna deskripcija

Naučna deskripcija istraživanja podrazumijeva sistematski pristup analizi ključnih elemenata kako bi se stvorilo dublje razumijevanje njihove uloge i uticaja u širem ekonomskom i društvenom kontekstu. Istraživanje će se temeljiti na multidisciplinarnom pristupu, uključujući ekonomske, pravne, etičke i sociološke aspekte.

Naučna eksplikacija

Sveobuhvatnim intradisciplinarnim naučnim pristupom ovom problemu prepoznati će se način koji dovodi do napretka u ovom problemu.

Naučna prognoza

Naučna prognoza za istraživanje predstavlja anticipirane rezultate i potencijalne doprinose studije. Ova prognoza se zasniva na pretpostavkama, teorijskom okviru i očekivanjima odabranih metodologija..

1.7. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja "Uloga osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti" je unapređenje opšte dobrobiti i društvene sigurnosti putem boljeg razumijevanja i optimizacije uloge osiguravajućih društava.

1.8. Pristup – paradigma i metode istraživanja

1.8.1. Vrsta i tip istraživanja

Ova studija koristi prvenstveno deskriptivnu metodologiju istraživanja. Deskriptivno istraživanje ima za cilj precizno opisivanje karakteristika, funkcija i praksi osiguravajućih društava u okviru sistema sigurnosti, s posebnim fokusom na primjeru UNIQA osiguranja. Analiza će obuhvatiti relevantne aspekte, uključujući regulatorne okvire, strategije upravljanja rizicima i mehanizme isplate naknada.

1.8.2. Osnovne metode naučnog saznanja

U ovom istraživanju koristit će se sve osnovne metode naučnog saznanja, odnosno analitičko sintetičke metode, analitičke (analiza, apstrakcija, specijalizacija i dedukcija) i sintetičke metode (sinteza, konkretizacija, generalizacija i indukcija)

1.8.3. Opće - naučne metode istraživanja

Od opšte naučnih metoda u istraživanju će se koristiti eksperimentalna metoda, hipotetičko-deduktivna, deskriptivna i komparativna.

1.8.4. Metode prikupljanja podataka

U okviru istraživačkog rada koristit će se metoda ispitivanja i metoda studije slučaja.

1.8.5. Izvori podataka

Izvori koji su korišteni pri izradi rada obuhvataju relevantnu naučnu literaturu iz oblasti uloge osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti. Od primarnih izvora koristit će se knjige i monografije, članci u stručnim časopisima, statistički podaci i zvanični dokumenti zakoni i propisi. Od sekundarnih izvora koristit će se razne ankete, intervjui sa pojedincima ili grupama i eksperimenti.

1.9. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

1.9.1. Naučna opravdanost rada

Cilj rada je da se analizira složenost okruženja u kome posluje osiguravajuće društvo, jer je proces upravljanja rizicima kontinuiran. U upravljanju rizikom nema univerzalnog „recepta“, koji je opšte važeći, već okruženje nameće mjere i aktivnosti koje se moraju preduzeti kako se osiguravajuće društvo ne bi suočilo sa problemom upravljanja rizicima koji nisu prilagođene trenutnim okolnostima.

1.9.2. Društvena opravdanost rada

Ovaj istraživački rad ima društvenu opravdanost jer se fokusira na temu od suštinskog značaja za građane, istražujući na koji način osiguravajuća društva doprinose opštoj sigurnosti. Analiza njihove uloge ne samo da pruža uvid u efikasnost sistema osiguranja, već i direktno se odnosi na zaštitu interesa pojedinaca. Ovaj rad ima potencijal da identifikuje oblasti unapređenja, doprinosi povećanju transparentnosti i izgrađuje povjerenje između osiguravajućih društava i društva u cjelini.

1.10. Kategorijalni pojmovi i terminološki sistem

Rizik - Rizik kao pojam karakterističan je za mnoge oblasti i discipline. U svakoj od ovih oblasti postoje različite strategije upravljanja rizikom u odnosu na karakter rizika, specifičnosti discipline i značaj upravljanja rizikom. Rizici i osiguranje su specifična oblast koja predstavlja jednu od najstarijih metoda upravljanja rizicima. Dakle u ovom dijelu detaljnije ćemo se upoznati sa specifičnostima osiguranja i upravljanja rizikom u osiguranju.

Osiguranje - Za pojam osiguranja se može reći da je jako kompleksan ekonomski, ali i posao koji obuhvata i zadire u pravnu nauku. Zbog svoje kompleksnosti, smatra se da osiguranje omogućuje licima ili kompanijama da nadoknade štetu koja nastane usljed prirodnih katastrofa, nesreća ili drugih negativnih pojava koje nas mogu zadesiti tokom života i poslovanja u savremenom svijetu.

Osiguravajuće društvo - Osiguravajuće društvo je kompanija koja pruža usluge osiguranja od određenih vrsta rizika. Osiguranje je sredstvo zaštite od finansijskog gubitka u kome se, u zamjenu za naknadu, jedna strana obavezuje da nadoknadi drugoj strani u slučaju određenog gubitka, štete ili povrede. To je oblik upravljanja rizikom, koji se prvenstveno koristi za zaštitu od rizika od potencijalnog ili neizvjesnog gubitka.

Sistem sigurnosti - Sistem sigurnosti kao integralna djelatnost svakog društva uključuje skup subjekata i njihovih akcija u miru, vanrednim situacijama i u ratu. Svi subjekti sigurnosti međusobno su povezani na osnovu jedinstvenih načela pravnog poretka zemlje. Međutim, u pokušaju određenja pojma "sistem sigurnosti", mora se poći od određenja sadržaja i obima pojma sigurnosti kao funkcionalne sredine ukupnih društvenih napora usmjerenih na opstanak i razvoj društva i zajednice.

1.11. Naučna i druga saznanja o predmetu istraživanja

1. Naučno verifikovano saznanje

Naučno verifikovano saznanje ukazuje na važnost i složenost okruženja u kojem posluju osiguravajuća društva u sistemu sigurnosti Bosne i Hercegovine. Osiguravajuća društva u svom poslovanju moraju voditi računa o rizicima za kojeg nema univerzalnog „recepta“ koji je opšte važeći, nego okruženje nameće mjere i aktivnosti koje se moraju poduzeti kako se društva ne bi suočila sa problemom upravljanja rizicima. Zbog svega navedenog je veoma bitno i teorijski i praktično spoznati važnosti uloge ovih društava u sistemu sigurnosti.

2. Fundametalna pitanja

Kako osiguravajuća društva doprinose očuvanju sigurnosti pojedinaca i preduzeća kroz svoje proizvode i usluge?

Na koji način regulatorni okviri oblikuju djelovanje osiguravajućih društava i pružaju osiguranicima adekvatnu sigurnost?

Kakav je uticaj osiguravajućih društava na ekonomsku stabilnost i kako ona doprinosi širem sistemu finansijske bezbjednosti?

Kako osiguravajuća društva reaguju na nove izazove i promene u društvu, poput klimatskih promena ili socioekonomskih disbalansa?

3. Koncept mogućih odgovora

Osiguravajuća društva pružaju finansijsku zaštitu pojedincima od nepredviđenih rizika, kao što su nesreće, bolesti ili gubitak imovine, dok istovremeno pružaju preduzećima zaštitu od poslovnih rizika, podržavajući tako stabilnost i kontinuitet poslovanja. Regulatorni okviri postavljaju standarde za poslovanje osiguravajućih društava, obezbjeđujući uslove zaštite osiguranika i kapitalne zahtjeve, čime se gradi povjerenje u sistem. Kroz efikasno upravljanje rizicima, osiguravajuća društva doprinose ekonomskoj stabilnosti i sprječavaju širenje nestabilnosti izazvane nepredviđenim događajima, čime pridonose opštoj finansijskoj bezbjednosti. Njihova sposobnost prilagođavanja proizvoda i strategija rizika novim izazovima, poput klimatskih promjena, održivog razvoja i društvenih disbalansa, osigurava da ostaju relevantna i podržavaju šire društvene ciljeve kroz aktivno učešće i podršku istraživanjima i inovacijama.

2. SIGURNOST U SAVREMENOM SVIJETU

2.1. Pojam sigurnosti

Najšira moguća definicija sigurnosti je da je sigurnost relativna odsutnost štetnih ugrožavanja. (Tatalović i Bilandžić, 2005:1) Iako je sigurnost zasigurno jedna od temeljnih uvjeta „normalnog“ života i postojanja, ipak nam ova definicija ne govori dovoljno niti je lako operacionalizirati u svrhu sigurnosnih procjena rizika. U većini slučajeva, istraživači i teoretičari sigurnost posmatraju u relacijskim odnosima, odnosno sigurnost kao pojam koji se gotovo uvijek veže uz neki konkretni referentni objekt. (Bilandžić, 2019:9) U skladu s tom spoznajom neki autori su predložili uparivanje ili pridruživanje drugih, „bliskih“ koncepata sigurnosti za njeno lakše razumijevanje. Unutar društvenih nauka, pa tako ni sociologije, opće prihvaćena definicija sigurnosti ne postoji.

Sigurnosne studije kao interdisciplinarno područje društvenih nauka koje se bavi ovim pitanjem, duže vrijeme nudilo je različite odgovore na ovu problematiku, no niti unutar te discipline nije postignut konsenzus o ovom pitanju. Ipak, jedan od najznačajnijih doprinosa u razumijevanju koncepta sigurnosti, dala je konstruktivistička škola. Ona je, potaknuta sociološkim teorijama, uvela princip društvene konstrukcije koncepta sigurnosti, što nam pomaže u njegovoj operacionalizaciji bez potrebe za uskim definisanjem njegovog statičnog okvira. Umjesto toga, sigurnost možemo posmatrati kao pojam koji ima različita značenja za različite aktere, koji sami definiraju po kojim principima se osjećaju sigurnim, a otkuda dolaze potencijalne opasnosti. Od posebne važnosti za konstruktivističko shvatanje sigurnosti su identiteti i vrijednosti pojedine grupe koje čine temelj njihovog političkog djelovanja. (McDonald, 2014:67)

Sigurnost je oblik organizovanja i funkcionisanja jednog društva (države) u sprovođenju mjera i aktivnosti na preventivnom i represivnom planu. Ove mjere se preduzimaju radi očuvanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta države, ustavnog poretka, prava i sloboda građana kao i svih drugih društvenih vrijednosti, kao i od svih oblika ugrožavanja. Zbog toga je sistem sigurnosti jedinstven i nedjeljiv, koji se odlikuje svojom efikasnošću. Složen je i organizovan preko hijerarhijske strukture, odnosno podsistema i mikrosistema. Sistem sigurnosti može da ima jedan ili više oblika aktivnosti i dijelimo ga na onoliko podsistema koliko ima aktivnosti. Zbog svoje složenosti sistem sigurnosti ima svoje specifičnosti koje se ogledaju u tome kako su njegovi podsistemi organizovani kao sistemi, jer svaki podsistem ima svoje posebne snage, sredstva, metode, pravila i norme ponašanja. Podsistem u pravilu ostvaruje jednu aktivnost kao dio opće aktivnosti. Za razliku od podsistema, mikrosistem

povezuje više aktivnosti i funkcioniše na užem prostoru (općina, regija, kanton) (Bilandžić, 2019:15).

2.2. Sistem sigurnosti

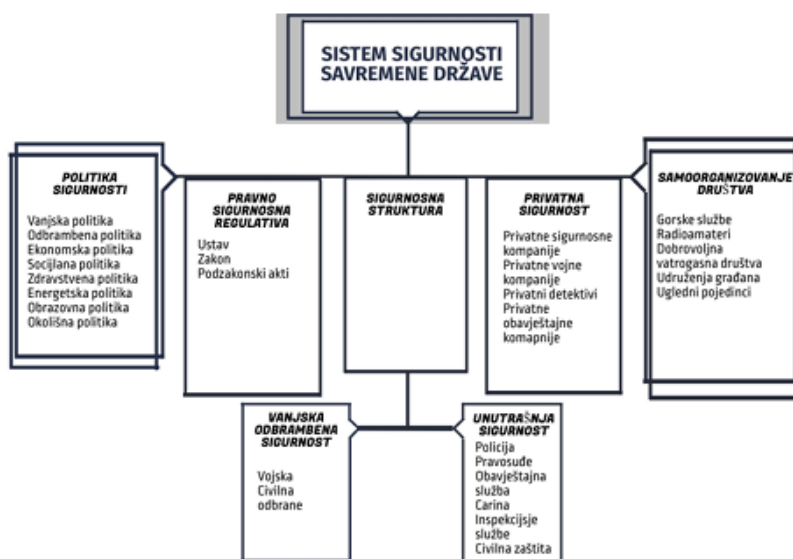
Kako od strane domaćih tako i od međunarodnih teoretičara, postoji više pokušaja definisanja sistema sigurnosti. Za većinu autora sigurnosni sistem predstavlja skup cjelina povezanih općom funkcijom, u cilju suprostavljanja sigurnosnim izazovima i prijetnjama koje ugrožavaju sigurnost društva i zemlje. U tom smislu treba posmatrati i definiciju u kojoj se „Pod nacionalnim sistemom sigurnosti podrazumijeva organizacija, funkcije, djelatnosti i mjere koje jedna država poduzima u interesu svoje sigurnosti. (Beridan, 2008:49)

Ovakvo definisanje sa sigurnosnog stajališta, neophodno je. Međutim, ova definicija sistema sigurnosti je u određenoj mjeri nedovoljna. Njom se sigurnosni sistem svodi na jedan ugao posmatranja – na sigurnosni, tj. na aktivnosti koje su usmjerene samo na sigurnost. U širem smislu sigurnosni sistem se definiše kao: „oblik organizovanja i funkcionisanja društva u sprovođenju mjera i aktivnosti na preventivnom i represivnom planu, koje se preduzimaju radi očuvanja suvereniteta i integriteta države, njenog ustavom utvrđenog poretka, prava i sloboda građana, kao i svih ostalih društvenih i međunarodnih vrijednosti od svih oblika i nosilaca ugrožavanja“. (Savić, 2007:35)

Iz ove definicije vidljivo je da Savić (2007) sigurnosni sistem posmatra dosta šire tj. on njegove funkcije posmatra i kroz prava i slobode građana kao i međunarodne vrijednosti. Sistem sigurnosti je odraz ustavnog poretka određene zemlje. Zbog toga sama karakteristika sigurnosnog sistema ogleda se u tome da njegova efikasnost ne zavisi od njega samog ma kako on bio organiziran, već također, i od relevantnih okolnosti koje ga okružuju. Razumijevanje sigurnosti, ovisi od pravila i normi, tj. od onih subjekata koji tumače vlastite postupke i ostale koji će im pomoći da shvate sam sistem. Sama tačnost tumačenje sigurnosnog sistema nije definitivna, ali subjekti će vježbati kako bi došli do prave interpretacije. Na primjer, događaji od 11. septembra doveli su SAD u situaciju koja je zahtjevala redefinisane sigurnosnog sistema i konceptata kao što su sigurnost i prijetnja. Teorijske, političke i ustavno-pravne koncepcije sistema sigurnosti analiziraju neophodna svojstva kojima treba da se odlikuju sistemi, da bi se pri realizaciji, ostvarilo ono zamišljeno tj. ono što treba da bude. Za ostvarivanje zamišljenog, potrebno je da se kreiraju odgovarajući kriterijumi vrednovanja, na osnovu kojih ćemo vršiti ocjenu postojećeg stanja (ono što jeste), a ocjena stanja će nam poslužiti za projektovanje onog gdje želimo da

budemo, tj. onog što treba da bude. Zbog toga naučna predviđanja sistema sigurnosti bave se procjenom uslova u kojima bi sistem mogao optimalno da ostvari svoju ulogu. (Kržalić i Korajlić, 2018:94-98)

Kod ovakvih procjena se uzimaju u obzir prije svega okolnosti koje opredjeljuju bitna rješenja u pogledu organizovanja sistema sigurnosti, kreiranja njegovih elementa, odnosno povjeravanja funkcije sistema adekvatnom obliku organizacije i njene strukture. Iz navedenog možemo zaključiti da je sistem sigurnosti cjeloviti mehanizam (nosioci njihove djelatnosti) koji ostvaruje nacionalnu sigurnost putem prevencije i otklanjanja ugrožavanja temeljnih vrijednosti društva, u skladu ustavno i međunarodno priznatim standardima razvijenih demokratija i međunarodnih organizacija. Sistem sigurnosti savremene države temelji se na pet stubova koji nose sami sistem sigurnosti. Ti stubovi su: politika sigurnosti, pravno sigurnosno regulativa, sigurnosna struktura, privatna sigurnost i sigurnosno samoorganizovanje društva.

Slika 1. Sistem sigurnosti savremenih država

Sigurnosna politika u širem smislu obuhvata način razmišljanja definisanja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i među društvima. U užem smislu ona predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sistema nacionalne sigurnosti. (Kržalić, 2007:67-72)

Sigurnosna politika u užem smislu stvara koncept mehanizama i sredstava kojim ostvaruje unutrašnju i vanjsku sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu. (Kržalić, 2007:67-72)

Pravno sigurnosna regulativa obuhvata ustavnu, zakonsku podzakonsku materiju, koja sa stanovišta ovlaštenja i odgovornosti propisuje i uređuje rad svih sigurnosnih struktura, kao i društva u cjelini u smislu funkcionisanja sistema sigurnosti i ostvarivanja funkcije sigurnosti države. Pravna regulativa sistema sigurnosti obuhvata ustav, odnosno njegove odredbe koje se odnose na sigurnost, zakone koji tretiraju sigurnost države, kao i sva podzakonska akta kojima se preciznije propisuje i uređuje funkcionisanje i rad pojedinih sigurnosnih struktura ili funkcija. (Kržalić, 2007:67-72)

Sigurnosna struktura je specifična za svaku pojedinačnu državu. Namijenjena je ostvarivanju sigurnosti na nivou cjelokupnog društva. Najveći broj država ima dva zajednička elementa ove strukture u koju se ubrajaju odbrana i unutrašnja sigurnost. (Kržalić, 2007:67-72)

Oružane snage i civilna odbrana (dominantno civilna zaštita) predstavljaju temeljne elemente odbrambene strukture. Policija, obavještajne službe, inspeksijske službe, carina i drugi strukturni elementi formalne državne kontrole ostvaruju funkcije unutrašnje sigurnosti. Privatna sigurnost predstavlja područje koje svjedoči o novim trendovima razvoja sigurnosnog sistema savremene države. Privatna sigurnost ima svoje subjekte sigurnosti i oni obuhvataju različite privatne agencije koje se bave zaštitom ljudi i dobara te različite oblike detektivske djelatnosti. Ovo područje, koje doživljava svoj vrlo ozbiljan i brz razvoj, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu. Također, ono svjedoči o postojanju određene sfere u kojoj se događa svojevrsna privatizacija sigurnosti moderne države. (Kržalić, 2007:67-72)

U sigurnosno samoorganizovanje društva spadaju različiti oblici spontanog sigurnosnog samoorganiziranja društvenih grupa (interesnih, prostornih i sl.) na temelju prirodnog prava svakog pojedinca na samoodbranu, samozaštitu i samopomoć. Na temelju ovog razmatranja možemo zaključiti da je odnos nacionalne sigurnosti i nacionalne odbrane jednak odnosu općeg i posebnog, pri čemu nacionalna sigurnost kao širi pojam uključuje nacionalnu odbranu. (Kržalić, 2007:67-72)

Kada govorimo o sistemu sigurnosti, njegovom definisanju neophodno je i da se upoznamo sa elementima sistema sigurnosti. Elementi sistema sigurnosti u širem smislu su nosioci sistema, aktivnosti, poslovi, subjekti, snage i funkcije.

Nosioci sistema su osnova, odnosno baza organizacije sistema. To je država i društvo. Platon i Aristotel zadatak države vide u moralnom usavršavanju građana, a država postoji radi sretnog i dobrog života. Država se kroz sistem sigurnosti organizovano suprostavljaju

oblicima ugrožavanja, a društvo za razliku od države može to raditi kroz dva pristupa organizovano i neorganizovano. (Abazović, 2002:14) Na državne funkcije različito se gleda ekonomisti, sociolozi, politikolozi, pravnici i drugi to pitanje različito vide. (Pavlović, 2018:82) U cilju zaštite i uspostavljanja sigurnosti država može da angažira sve ljudske i materijalne potencijale koje ima na raspolaganju. Kada smo spomenuli ljudske potencijale neminovno se nameće potreba za objašnjenjem šta pod tim podrazumijevamo. Pod ljudskim potencijalima podrazumijevamo mogućnost primjene ljudi kao fizičke moći, kao ratne vještine (spremnosti i operabilnosti za izvršavanje borbenih i drugih zadataka) i kao moralne moći, odnosno pozitivnog odnosa prema državi i društvenim vrijednostima koje se brane i uvjerenje u pravednost politike koja se vodi. Ovdje svakako treba dodati i duhovnu i psihološku moć, odnosno ljudsku sposobnost savladavanja nedaća i poteškoća. Sposobnost podmirivanja i blagovremeno obezbjeđenje vrste, obima i kvaliteta borbenih i drugih sigurnosnih materijalnih potreba za svaki vid sigurnosnih aktivnosti, kao i za potrebe sveukupnog stanovništva nazivamo materijalnim potencijalima. (Abazović, 2002:25)

Aktivnosti su najznačajniji element sistema sigurnosti jer se pomoću njih ostvaruje funkcija sistema. Razlikujemo dvije vrste aktivnosti. Prve su systemske (npr. koncipiranje, organizovanje i uspostavljanje i unapređenje sistema) i druge – funkcionalne aktivnosti koje se izražavaju na djelovanju (funkcionisanju) sistema. (Pavlović, 2018:46-55)

Pod poslovima podrazumijevamo radnje i postupke kojima se ostvaruju zadaci i ciljevi sigurnosti, odnosno svi oni poslovi kojima se neposredno ili posredno doprinosi razvoju države. Poslovi sistema sigurnosti su multidimenzionalni i teško je sačiniti spisak takvih poslova i zadataka. Pored toga što su ti poslovi multidimenzionalni oni su i dosta obimni, obzirom da se poslovima sigurnosti štiti vanjska i unutrašnja sigurnost zemlje. Unutrašnja i vanjska sigurnost zemlje može biti ugrožena raznim postupcima i radnjama kako pojedinaca i grupa, tako i neprijateljski nastrojenih država, njenih organa i institucija. Teorijska proučavanja poslova sigurnosti došla su do saznanja da na sigurnosnu snagu države indirektno utiču faktori kao što su cjelokupni razvoj zemlje, stabilnosti ekonomskih, političkih i ukupnih društvenih odnosa kao i njena organiziranost i osposobljenost za sigurnost. (Pavlović, 2018:46-55)

Subjekti su organi, tijela i institucije koje kroz obavljanje svojih redovnih djelatnosti direktno ili indirektno ostvaruju funkciju sigurnosti. Subjekte sigurnosti djelimo na konvencionalne (oni koji direktno ostvaruju funkciju sigurnosti) i nekonvencionalne (na

indirektan način ostvaruju funkciju sigurnosti). U konvencionalne subjekte sigurnosti ubrajamo: pravosudne organe tj. sudove redovne i vojne, tužilačke službe koje predstavljaju organe krivičnog gonjenja, organe unutrašnjih poslova – u težištu ovog organa spadaju poslovi javne i državne sigurnosti, organi sigurnosti kao što su vojska i zatvorske i sudske službe. Nekonvencionalnim subjektima smatramo sve državne organe i organizacije, koje ne obavljaju poslove sigurnosti kao svoju redovnu djelatnost. Tu spadaju: zakonodavni organi (parlament), izvršni organi (predsjednik države, vlada i drugi državni organi uprave) i u ovu grupu ubrajamo i organe vanjskih poslova u okviru kojih se formira posebna služba za prikupljanje podataka o subverzivnom djelovanju stranih obavještajnih službi, kao i drugim pojavnim oblicima vanjskog ugrožavanja sigurnosti države. Za Abazovića (2002) subjekt je ključni činilac političkog djelovanja. (Pavlović, 2018:46-55)

Snage su posebno organizovane, obučene, opremljene i ovlaštene organizacione jedinice subjekta sigurnosti koje neposredno realizuju određen vid sigurnosti. Tako za svaki vid sigurnosnih aktivnosti imamo organizovane i osposobljene snage: oružane snage, snage civilne zaštite – snage sistema zaštite i spašavanja, snage sigurnosti, policijske snage i snage obavještajnih službi. Važnim se smatra istaći da za neoružane oblike otpora ne mogu biti uspostavljene posebne snage, zbog toga što u takvim poslovima treba da učestvuju svi, na razne načine. Međutim, to ne znači da u otporu svako učestvuje na svoj način. Naprotiv, otpor se ostvaruje organizovano i usmjereno. Snage sistema sigurnosti države djeluju organizovano i predstavljaju jedinstvo faktora, struktura i organizacija a sve u cilju sigurnosti države od svih oblika ugrožavanja. Kada su u pitanju oblici ugrožavanja u prvom redu želimo istaknuti kriminalitet i kriminalna ponašanja. Snage sigurnosti se nameću kao nužnost savremene sigurnosne organizacije države, a njihova struktura, oprema i tehnička sredstva kao i osposobljenost kadra treba da odgovaraju sigurnosnom zadatku. Društvene snage svoje sigurnosne poslove obavljaju kao dio svojih društvenih aktivnosti u cilju zaštite i bezbjednosti države. U tu grupu oni ubrajaju sljedeće snage: radni ljudi i građani, javne i privatne kompanije, mjesne zajednice, društveno-političke zajednice, udruženja građana, političke stranke itd. Stručne snage sigurnosti su organi i službe državnog aparata koji poslove sigurnosti obavljaju na osnovu zakonskih ovlaštenja i stručnih znanja. Tu spadaju: sudovi, tužilaštva, inspeksijski organi, organi unutrašnjih poslova, službe sigurnosti, vojska, službe za prikupljanje informacija i obavještavanje i dr. (Pavlović, 2018:46-55)

Funkcija – pod funkcijom podrazumijevamo najopćiju misiju, koja ima za cilj, pravovremeno otkrivanje i sprečavanje svih oblika neprijateljske, antidruštvene i kriminalne djelatnosti sa kojima se ugrožavaju vitalne vrijednosti države. (Pavlović, 2018:46-55)

2.3. Vrste sigurnosti

Sigurnosne studije (Security Studies), kao zaseban naučno-istraživački okvir razvijen u drugoj polovini 20. stoljeća, u savremenom vremenu predstavlja središte za cjelovito istraživanje pojma sigurnosti. U okviru sigurnosnih studija danas je moguće identificirati četiri vrste sigurnosti odnosno četiri osnovna pristupa proučavanju pojma sigurnosti: (Schultz et. All., 1997:2-10)

1. Proučavanje sigurnosti na nivou nacionalne države (National security concept) koji se koncentrira na probleme sigurnosti, blagostanja i opstanka pojedine države (nacionalna sigurnost).

2. Sigurnost na međunarodnom nivou (International security concept) kao temeljni instrument za ostvarenje međunarodne sigurnosti posmatra međunarodne institucije i kolektivnu primjenu vojne sile (međunarodna sigurnost).

3. Regionalni pristup (Regional security concept) je usmjeren na proučavanje sigurnosne problematike u pojedinim svjetskim regijama, primjerice u Europi, Bliskom istoku itd. (regionalna sigurnost).

4. Globalni pristup (Global security concept) pokušava pojam sigurnosti obuhvatiti cjelovito u sadržajnom (složena priroda pojma sigurnosti u savremenim uslovima) i prostornom smislu (sigurnost svijeta odnosno planeta) - globalna sigurnost.

Schultz, Godson i Quester su proučavajući sigurnost prema subjektu u međunarodnim odnosima uz ove četiri vrste sigurnosti uveli i novi pojam transdržavne sigurnosti. Taj novi koncept, za razliku od tradicionalnih sigurnosnih studija koje u središte svog posmatranja imaju državu, više je naslonjen na subdržavne i transdržavne aktere (iako oni zadržavaju povezanost sa državama). Koncept transdržavne sigurnosti nastoji pokazati da upravo ti akteri, primjerice etno-nacionalni pokreti, religiozni ekstremisti, teroristi, pobunjenici, mogu biti izvor nestabilnosti. (Schultz et. All., 1997:2-10)

Kako na definisanje sigurnosti bitno utiču konstitutivna obilježja na nivou društva i države, kao i uticaji koji dolaze iz međusobnog djelovanja ljudi i zajednica u međunarodnoj okolini, pojedini autori sigurnost dijele upravo sa stajališta tih različitih obilježja. Drugim riječima,

sigurnosti se pri tim podjelama ne pristupa kao univerzalnom pojmu, nego kao sasvim određenoj kategoriji, primjerenoj onome na što se odnosi ili na koga se odnosi. Tako mnogi autori sigurnost dijele: (Schultz et. All., 1997:2-10)

- prema obuhvatu (egzistencijalnom i/ili prostornom) na globalnu i lokalnu,
- prema sadržaju na opću i posebnu,
- prema objektu na individualnu i kolektivnu odnosno nacionalnu i međunarodnu.

2.3.1. Globalna i lokalna sigurnost

Opća podjela prema obuhvatu na globalnu i lokalnu sigurnost podrazumijeva prostor u kojem se događaju globalne i lokalne ugroženosti. Podjela sigurnosti prema prostornom obuhvatu podrazumijeva da se radi barem o dva prostora/lokaliteta, od kojih je jedan dio drugog. Sigurnost onog užeg lokaliteta je lokalna, a onog šireg, u odnosu na uži, je globalna. Primjerice, država kao politički entitet na određenom prostoru ima svoju lokalnu i globalnu sigurnost. Lokalna se odnosi na državu kao cjelinu u određenom geografskom i političkom prostoru. Njezina je sigurnost globalna, ukoliko se odnosi na sigurnost njezinih subregija kao geografskih i političkih cjelina. Sigurnost države u odnosu na širu zajednicu je također lokalna. Uvažavajući navedeno, jasno je da pri razmatranju obuhvata sigurnosti da treba jasno razjasniti o kojoj se sigurnosti radi i u odnosu na koga ili što. (Turek, 1999:95)

Postoje različite definicije ovih dvije sigurnosti, iako su znatno više izražene kada je u pitanju globalna sigurnost. Lokalna sigurnost je sigurnost na nekom ograničenom lokalitetu. No, kako je prostor beskonačan pojam lokalni je relativan. Zato je pri korištenju pojma lokalna sigurnost uvijek potrebno odrediti lokalitet i globalni nivo unutar koje se taj lokalitet nalazi. Lokalna se sigurnost uspostavlja u odnosu na ugrožavanja lokalnog dometa odnosno obima. To su ugroženosti koje ne mogu ugroziti "globalno biće". (Turek, 1999:95)

Globalna sigurnost je sigurnost globalnog bića odnosno globalnog organizma (od čovjeka do svemira, od lokalne zajednice do međunarodne zajednice). Globalna sigurnost je vezana uz postojanje globalne ugroženosti, a to je ona ugroženost koja istovremeno ugrožava "globalno biće" odnosno globalni prostor i svaki njegov dio. To je sigurnost koja je, u odnosu na tradicionalno shvatanje sigurnosti fokusirane na državu, bitno proširena i uključuje sigurnost ljudi i planeta. Komisija za globalno upravljanje (The Commission on Global Governance) je sredinom 1990-ih predložilo nekoliko načela za određenje globalne sigurnosti:

- svi ljudi isto kao i države imaju pravo zaštititi egzistenciju, a sve države imaju obvezu braniti ta prava,
- primarni cilj globalne sigurnosne politike trebao bi biti spriječiti konflikte i rat te zadržati integritet planetarnog sistema koji podržava život eliminisanjem ekonomskih, socijalnih, ekoloških, političkih i vojnih uslova koji generišu prijetnje sigurnosti ljudi i planeta te anticipirati i upravljati krizama prije njihove eskalacije u vojne sukobe,
- vojna sila nije legitimni politički instrument, osim u samoodbrani ili pod podrškom Ujedinjenih naroda,
- razvoj vojnih kapaciteta izvan zahtjeva nacionalne sigurnosti ili podrške akcijama Ujedinjenih naroda je potencijalna prijetnja sigurnosti ljudi,
- oružje za masovno uništenje (weapons of mas destruction) nije legitimni instrument nacionalne sigurnosti,
- proizvodnja i trgovina oružjem treba biti kontrolisana od strane međunarodne zajednice.

2.3.2. Opća i posebna sigurnost

Opća sigurnost je sigurnost koja obuhvata sveukupne vrijednosti, uslove i stanje sigurnosti određenog entiteta u cjelini. To je sigurnost koja se odnosi istovremeno na sve vrijednosti i na određenu otpornost prema svim ugroženostima. Ako se sigurnost odnosi na neko područje djelatnosti ili dio društvene odnosno državne zajednice ili na neku od društvenih vrijednosti onda je riječ o posebnoj sigurnosti. (Turek, 1999:95)

Opća sigurnost je sigurnost svih i svega u odnosu na sve ugroženosti i opasnosti koje im prijete stvarno ili potencijalno. Njezin najviši stepen je onaj u kojem je postignuta globalna sigurnost i visok stepen otpornosti prema svim ugrožavanjima. Opća sigurnost nije skup svih posebnih sigurnosti. Ona podrazumijeva novu kvalitetu i nove sadržaje koje svojim obuhvatom posebna sigurnost ne uključuje. U tom smislu, može se govoriti o općoj sigurnosti čovjeka, države, ljudske zajednice, svijeta, planete Zemlje, svemira itd. Na primjer, nacionalna sigurnost, kao pojam koji se veže uz sigurnost nacije organizirane u državu, u odnosu na sigurnost ljudske zajednice je posebna sigurnost. Ona je organizirana sa ciljem opstanka i razvoja države kao jednog dijela međunarodne zajednice. No, nacionalna sigurnost je istovremeno i opća ukoliko je posmatramo u odnosu na posebne sigurnosti koje se ostvaruju unutar te države. Dakako, ona nije puki zbroj posebnih sigurnosti i njihovih zahtjeva na određenom prostoru, nego sadržajno i po obimu nova kvaliteta, na čije

oblikovanje, razvoj i ostvarivanje istovremeno imaju uticaj posebne sigurnosti unutar i izvan države, kao i opća sigurnost ljudske zajednice odnosno procesi ugrožavanja i promjene u međunarodnom okruženju. (Turek, 1999:95)

Posebna sigurnost je ona sigurnost koja se ostvaruje u pojedinim područjima ljudske djelatnosti. Na primjer, može biti riječ o pravnoj sigurnosti, političkoj, ekonomskoj, radnoj, socijalnoj, vojnoj, saobraćajnoj sigurnosti itd. No, treba istaknuti da i posebna sigurnost ima svoj opći nivo. Posebna sigurnost je ustvari opća sigurnost u nekom području društvenog života odnosno ljudske djelatnosti jer obuhvata sva pitanja i aspekte sigurnosti u tom zasebnom području. (Turek, 1999:95)

2.3.3. Individualna i kolektivna sigurnost

Podjela na individualnu i kolektivnu sigurnost odnosi se na broj subjekata koji djeluju u ostvarivanju sigurnosti. Individualna sigurnost je ona koju samostalno ostvaruje svaki entitet za sebe (svaki čovjek, svaka ljudska zajednica, svaki pravni subjekt, svaka država). Primjerice, nacionalna sigurnost u odnosu ne međunarodnu sigurnost je individualna sigurnost jednog političkog entiteta. Kolektivna sigurnost, pak, podrazumijeva sigurnost više povezanih subjekata. Ona se najčešće veže uz države koje su povezane zajedničkim interesima i grade zajedničku sigurnost. Svoju "popularnost" kolektivna je sigurnost doživjela između Prvog i Drugog svjetskog rata budući da je nudila nešto što prijašnji sistemi nisu mogli ili željeli ostvariti. Naime, iako još uvijek nije bio u potpunosti zabranjen, rat je u to vrijeme postao neprihvatljiv instrument državne politike. To je značilo da su i druga sredstva državne politike mogla osigurati stabilan, miran i siguran opstanak i razvoj država. Kolektivna sigurnost podrazumijeva stvaranje i održavanje međunarodne organizacije sposobne organizovati saradnju među državama usmjerenu na održavanje mira odnosno sposobne ostvariti zajedničku sigurnost u slučaju nastupa bilo kakvih ugrožavanja. (Schultz et. All., 1997:2-10)

Funkcija udruživanja u sistem kolektivne sigurnosti, kojom se nastoji dokazati da je sila kojom raspolaže sistem veća od sile potencijalnog napadača, dvostrukog je karaktera: potencijalnog napadača treba odvratiti od pokušaja agresije, a ako do nje dođe silom kojom raspolaže sistem kolektivne sigurnosti treba eliminisati agresiju i njezine posljedice. Jedna od takvih organizacija ranije je bila Liga naroda stvorena nakon Prvog svjetskog rata, tačnije u aprilu 1919. godine. Kao američki koncept koji je imao zadatak osigurati mir u svijetu i urediti međunarodne odnose nakon rata, Liga naroda je bila bazirana na tri elementa:

demokratija, kolektivna sigurnost i samoodređenje naroda. Njezin je sistem kolektivne sigurnosti bio temeljen: (Schultz et. All., 1997:2-10)

- a) na ograničavanju prava država na rat, konceptu prethodnih postupaka za mirno rješavanje sporova, garanciju teritorijalne nedodirljivosti i političke neovisnosti svih država;
- b) na oblikovanju međunarodnog sistema sankcija u slučaju kršenja odredbi akta Lige naroda;
- c) na javnosti diplomatije (uvođenje obaveze registrovanja ugovora u Sekretarijatu Lige trebalo je spriječiti do tada učestalu praksu "tajne diplomatije");
- d) na poštovanju međunarodnog prava i ugovornih obveza;
- e) na pravilu konsenzusa prilikom prihvatanja odluka Lige, osim u izuzetnim slučajevima predviđenim Statutom. Na temeljima Lige naroda nakon Drugog svjetskog rata stvorena je Organizacija ujedinjenih naroda (OUN) kao stvarno prva međunarodna organizacija globalnih razmjera koja ima zadatak osigurati sigurnost međunarodne zajednice u najširem smislu riječi.

Sistem kolektivne sigurnosti OUN-a temelji se na sljedećim mehanizmima:

1. zabrana korištenja sile i/ili prijetnje silom u odnosima među subjektima međunarodnih odnosa i ništavnost stečevina koje su posljedica protupravne primjene sile;
2. Upotreba tri grupe mehanizama za osiguranje mira u svijetu i međunarodne sigurnosti - sredstva za mirno rješavanje sporova (VI. poglavlje Povelje UN-a), poduzimanje akcija naloženih od strane Vijeća sigurnosti u slučaju ugrožavanja međunarodnog mira i sigurnosti sa ciljem sprječavanja pogoršanja situacije (VII. poglavlje Povelje) te mirovne operacije.

Isto tako su primjeri međunarodnih organizacija zaduženih za pitanja kolektivne sigurnosti vojno-politički savezi. Jedan od takvih primjera u savremenim uslovima je NATO savez (North Atlantic Treaty Organization - Ugovor o sjevernoatlantskoj organizaciji) stvoren 1949. koji predstavlja najznačajniji instrument vojno-političkog djelovanja zapadnih država i koji svoje djelovanje zasniva na načelu "casus foederis" (lat. slučaj kada treba ispuniti obveze savezništva). Naime, prema odredbama Washingtonskog sporazuma kojim je osnovan NATO napad na jednu članicu saveza znači napad na savez. Njegov pandan među komunističkim državama bio je Varšavski ugovor formiran 1955. godine. Od tada do rušenja komunističkih režima u Europi krajem 1980-ih VU je bio instrument vojno-političke saradnje koji je okupljao socijalistički lager pod vodstvom bivšeg Sovjetskog Saveza

(službeno ukinut 1. jula 1991. godine). Sistem kolektivne sigurnosti podrazumijeva da su svi članovi kolektiva zaštićeni međunarodnim pravnim pravilima te da mogu u slučaju agresije očekivati pomoć od drugih država. Države se u okvirima kolektivne sigurnosti nalaze u svojevrsnoj koaliciji koja bi se trebala suprotstaviti svakoj agresiji. Analiza međunarodnih odnosa ukazuje da su ciljevi, sadržaj i karakter međusobnog povezivanja država u ostvarivanju kolektivne sigurnosti bili promjenjivi. Oni su, prije svega, ovisili o konkretnim međunarodnim okolnostima u kojima su nastajali sistemi kolektivne sigurnosti. To je i razlog što su, historijski gledano postojali različiti tipovi kolektivne sigurnosti. (Schultz et. All., 1997:2-10)

2.4. Savremene prijetnje i rizici

U savremenom se svijetu suočavamo s mnogobrojnim opasnostima koje na različite načine utiču na savremeni život pojedinca, zajednice i okoline. Izvori sigurnosnih prijetnji dio su ljudskog okruženja i obično se definišu kao „pojave, procesi, materije i određena živa bića koja svojim postojanjem ugrožavaju ljude, društvene poretke, materijalna dobra i ekološke sisteme“ (Tatalović, Bilandžić, 2005:16). S obzirom na različite pojavne oblike opasnosti i važnost sigurnosti u savremenim društvima (neophodna za opstanak, djelovanje i razvoj čovjeka, države i društva), sve se više pažnje posvećuje istraživanjima i razvoju modela sigurnosti kojim se pojedinci i zajednice nastoje zaštititi, odbraniti i održati kontinuitet razvoja. Sigurnost danas promatramo vrlo često u odnosu na prošlost i načine kako je ona osiguravana u nekom kontekstu i u odnosu na opasnosti koje su tada bile dominantne. U tim istraživanjima vrlo se često vraćamo u period hladnog rata u kojem su dominantne opasnosti bile vezane uz mogućnost korištenja oružja za masovno uništavanje i ratove između regionalnih i globalnih sila, te druge opasnosti u kojima se primjenjivalo nasilje. Poredak hladnog rata održavao je strukturu poretka stabilnom bez direktnog vojnog sukobljavanja velikih sila, ali se njihovo rivalstvo iskazivalo u brojnim posredničkim ratovima i sukobima na teritoriju drugih država. Raspadom hladnoratovskog poretka, započelo je oblikovanje novog koji se suočio s nizom izazova s kojima se civilizacija ranije nije suočavala toliko intenzivno i s takvim posljedicama koje sve manje ugrožavaju suverenitet i teritorijalni integritet država, a sve više vrijednosti i temeljne uslove života i održanja ljudske civilizacije i njezine okoline. Pojavom novih oblika opasnosti, postaje jasno da se počela razvijati era „nesigurnosti“ u kojoj se pojavljuju novi izazovi, odnosno transformiraju stari, što zahtjeva od država stvaranje novih politika i sposobnosti odgovora na složenost kriza i nesigurnosti koja su gotovo kontinuirane u današnjim uvjetima. (Tatalović, Bilandžić, 2005:22)

Savremena sigurnosna politika se interpretira kao tehnologija vladavine i upravljanja socijalnim i političkim izazovima koji proizlaze iz prijetnji i rizika. Rizici pri tome predstavljaju „poznate“ varijable sigurnosnog kompleksa kojim se može upravljati, što savremene sigurnosne politike i prakse pomiče od klasičnih prijetnji teritorijalnom integritetu i suverenitetu prema rizicima koji ugrožavaju istovremeno pojedinca, društvo i državu (uspostavljeni politički poredak i vlast). U takvom kontekstu, provođenje sigurnosti zahtjeva i novi način upravljanja, pri čemu može doći do situacije u kojima će država suspendirati poredak primjenjujući izvanredne mjere. To ne mora nužno biti samo u onim slučajevima koje propisuje ustav u smislu izvanrednih okolnosti neposredne prijetnje napadom i samim napadom na zemlju, nego se one mogu primjenjivati i u drugim situacijama ako rizik tako zahtjeva. U današnjem svijetu postoje brojne sigurnosne prakse koje su u posebnim okolnostima mijenjale način djelovanja dijelova ili cijelog sigurnosnog sektora, odnosno mijenjale uobičajene procedure i sigurnosnu praksu. Treba se samo prisjetiti prirodnih nepogoda, tehnoloških havarija i sličnih događaja u kojima je došlo do suspenzije određenih procedura, te u kojima su uvedena određena ograničenja u svakodnevnim aktivnostima građanima. (Anželj, 2011: 7).

Najnoviji primjer je pojava pandemije virusa COVID-19 koji je u mnogim državama u svijetu uveo brojna ograničenja u svakodnevnim aktivnostima kako bi se spriječilo širenje virusa i potencijalne katastrofalne posljedice za građane, zdravstveni sistem i državu (posebno privredni sistem). Podrška građana sigurnosnoj praksi koju provodi država kako bi spriječila teže posljedice je važna, jer suspenzija prava i ograničavanje svakodnevnih aktivnosti uvijek izazivaju strahove da bi moglo doći do ugrožavanja demokratskih procedura i institucija, odnosno stvaranja pretpostavki za kontinuiranu suspenziju građanskih sloboda i ljudskih prava. Odgovorna država bi morala voditi računa o tome i biti svjesna da svaki oblik upravljanja suspenzijom i ograničavanjem može voditi ublažavanju sigurnosne prakse u neželjenom smjeru, te uspostaviti sigurnosne mehanizme koji će izazivati još veći strah građana (od države i njezinog djelovanja) i moguću neželjenu reakciju (prosvjedi, nepridržavanje zabrana i slično).

Pojavom novih rizika, sigurnost se ne može posmatrati kao fragmentirana djelatnost podijeljena na sektore, nego kao holistička odnosno integrisana djelatnost. Stoga je nužna koordinacija svih kapaciteta sigurnosti kroz integrisani pristup, ali i participaciju građana koji igraju važnu ulogu u provođenju preventivnih aktivnosti. Integrisani pristup uključuje i otvorenost prema ne-državnim akterima s ciljem da svako onaj ko bi mogao biti ugrožen

bude svjestan novih rizika, odnosno da participiraju u skladu sa svojim mogućnostima. Na taj način oni mogu imati važnu ulogu kao partneri države u primjeni nacionalne politike i to kroz proaktivan pristup informisanju, motivisanju, te njihovom uključivanju u svim aspektima smanjenja rizika s ciljem povećanja kapaciteta u uočavanju i smanjivanju rizika. Stepenn njihovog učestvovanja bit će veći ukoliko postoji povjerenje u državne institucije, odnosno manji ukoliko isto nije izgrađeno. Povjerenje se stiče upravljanjem i korištenjem relevantnih informacija kao i njihovim širenjem na relevantne aktere. Rekonceptualizaciju sigurnosti možemo najbolje vidjeti na primjeru djelovanja Europske unije koja je prepoznala važnost preventivnog suočavanja sa novim sigurnosnim izazovima u konceptu unutrašnje sigurnosti u kojem su identificirane zajedničke prijetnje poput terorizma, organiziranog kriminala, cyber kriminala, prekograničnog kriminala, sigurnosti saobraćaja, prirodnih katastrofa i nesreća koje uzrokuje čovjek. Definisan je europski model sigurnosti, prema kojem odgovor država članica na navedene prijetnje zahtjeva širi EU pristup. To podrazumijeva poboljšanje saradnje kroz analizu budućih scenarija i anticipiranje sigurnosnih izazova, pružanje odgovora na te izazove kroz integrisani pristup temeljen na sljedećim načelima; zaštiti temeljnih prava i sloboda čovjeka garantovanih u Povelji o temeljnim pravima, zaštiti ličnih podataka građana u vezi s međudržavnom i međuagencijskom razmjenom podataka i informacija, pravnoj državi i vladavini prava, poboljšavanju učestvovanja i saradnje država članica Europske unije, davanju prednosti provođenju prevencije i predviđanja, važnosti uključivanja svih nadležnih sektora koja provode javne ovlasti, komunikaciji s javnošću o sigurnosnim mjerama, te poštovanju suovisnosti unutrašnje i vanjske dimenzije sigurnosti u uspostavi globalne sigurnosti usredotočene na povezivanje i blisku saradnju s trećim državama (Anželj, 2011: 9).

3. ULOGA I ZNAČAJ OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U SISTEMU SIGURNOSTI

Osiguranje je zasebna financijska djelatnost koja financijski pokriva i nadoknađuje rizike. Glavna obilježja industrije osiguranja su ta da osiguranja pokrivaju nastale rizike i nadoknađuje štete, sudjeluje na tržištu kapitala povećavanjem ponude kapitala smanjujući njegovu cijenu, djeluje na stabilnost i sigurnost ljudi i ulaže u industriju. (Vukičević, 2012:32-34)

Rizici se ne mogu u potpunosti izbjeći, njima se može upravljati ili ih se može prebaciti na osiguranje. Osiguranje je djelatnost na koju se prebacuju rizici. Rizik, šteta na imovini ili promjenjivost prinosa na imovinu u vremenu, ovisan je od mnogo faktora. Općenito, karakteristike rizika imovine su: dužina ulaganja, sigurnost i likvidnost. Promjenjivost prinosa finansijske imovine je glavni faktor u finansijskom životu, ali rizik nije jednostavno definisati ili izmjeriti. Pojam osiguranje izražava određenu sigurnost. Nasuprot sigurnosti stoji rizik. Radi se dakako o sigurnosti od rizika. Zato su osiguranje i rizik vezane kategorije. Zbog rizika postoji potreba za osiguranjem. (Vukičević, 2012:32-34)

Potrebu za osiguranjem imaju pojedinci, kompanije i društvena zajednica. Zato osiguranje kao djelatnost ima svoje značenje za pojedinca, kompaniju i društvenu zajednicu. Pojedinaac plaća jedan mali dio novca koji se naziva premija osiguranja da bi izbjegao eventualnu veliku finansijsku štetu koja ga može zadesiti. Pojedinaac se može i životno osigurati pa se tako razlikuju životna i neživotna osiguranja. Preduzeća su također zainteresirana da osiguraju svoju imovinu od rizika koji ih mogu zadesiti i zaposlenike, posebno menadžere od kojih ovisi i poslovni uspjeh preduzeća. Država je pak trostruko zainteresirana za razvoj djelatnosti osiguranja. Prvo, eventualno nastale štete pojedincima i preduzećima neće morati pokrivati iz budžeta. Drugo, iz djelatnosti osiguranja formira se društveni kapital koji može biti dugoročno investiran na tržištu osiguranja povećavajući ponudu kapitala. Treće, iz djelatnosti osiguranja država ubire poreze i doprinose. Svi ti subjekti su interesno povezani jer su svi visoko zainteresirani da se razvija i da funkcionira osiguranje. (Vukičević, 2012:32-34)

Osiguravajući imovinu osiguranik je skoro siguran da će na njegovoj imovini nastati šteta i zato je spreman platiti taj mali iznos premije, dok je osiguravajuće društvo sigurno da se to neće dogoditi na njegovoj imovini. Osiguravatelj godinama prati statističke podatke o pojedinim vrstama šteta i zna koliko one godišnje mogu u prosjeku iznositi pa mu je cilj da u osiguranje uključi što veći broj osiguranika. (Vukičević, 2012:32-34)

Sudionici osiguranja su sljedeći subjekti: osiguravatelj, ugovaratelj osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja, reosiguravatelj. Osiguravatelj je pravna osoba ili osiguravajuće društvo koje se u skladu sa Zakonom o osiguranju obavezuje da će osiguraniku sukladno uslovima osiguranja nadoknaditi štetu. Ugovaratelj osiguranja je neka vrsta posrednika koja ugovara osiguranje i plaća premiju osiguranja za osiguranika. Osiguranik je osoba čija je imovina ili život osiguran, ali ni on ne mora biti korisnik osiguranja jer u slučaju njegove smrti korisnik osiguranja je nasljednik ili osoba koju on odredi. Korisnik osiguranja se utvrđuje dogovorom ugovaratelja osiguranja i osiguranika. Reosiguravatelj je osiguravajuće društvo koje od drugih osiguravajućih društava preuzima dio ili cijele rizike. Tada osiguravajuće društvo plaća premiju osiguranja reosiguravatelju. (Vukičević, 2012:32-34)

3.1. Funkcija osiguravajućih društava

Osiguranje je kompleksan i složen mehanizam i stoga ga je teško definisati. Ipak u svojem najjednostavnijem aspektu, osiguranje ima dvije osnovne osobine: Prijenos ili pomicanje rizika od pojedinca na grupu i podjela gubitka na nekoj ujednačenoj osnovi odnosi se na sve članove grupe. Princip rada osiguranja slikovito mogu prikazati u nastavku. Pretpostavimo da postoji 1000 stanova u određenoj zajednici i da je zbog pojednostavljenja vrijednost svakog stana 100.000 KM. Neki će stanovi nedvojbeno izgoriti, ali je vjerovatnost da će sve izgorjeti upitna. Pretpostavimo, nadalje, da se vlasnici tih stanova dogovore o podjeli štete ako do nje dođe, tako da ni jedan od njih ne snosi ukupan iznos troška. Uvijek kada izgori jedan od stanova, svaki od vlasnika snosi proporcionalan dio ukupnog gubitka. Ako je nastala totalna šteta, svaki će od 1000 vlasnika platiti vlasniku stana 100 KM i tako će vlasnik namiriti 100.000 KM gubitka. Dogovorom o podjeli troškova privredni teret gubitaka raspoređen je na cijelu grupu, i to je u osnovi način kako osiguranje funkcioniра.

Polazeći od prethodnog objašnjenja, osiguranje možemo definisati sa stajališta pojedinca: osiguranje je privredni instrument kojim pojedinac zamjenjuje mali određeni iznos premije za veliki neizvjestan finansijski gubitak koji bi postojao da nema osiguranja. Primarna funkcija osiguranja je stvaranje suprotne stavke riziku, a to je izvjesnost. Osiguranje ne smanjuje neizvjesnost glede vjerovatnosti pojavljivanja gubitka za pojedinca, niti povećava vjerovatnost njegovog pojavljivanja, ali smanjuje vjerovatnost finansijskog gubitka vezanog za taj događaj. Sa stajališta pojedinca, osiguranje primjerenog iznosa za kuću uklanja neizvjesnost glede finansijskog gubitka u slučaju da stan izgori. (Vaughan, 1995:17)

Osim što prenošenjem uklanja rizik na razini pojedinca, mehanizam osiguranja smanjuje rizik za društvo u cjelini. Rizik s kojim se susreće osiguravajuće društvo nije niti približno jednak zbroju rizika koji su mu prenijeli pojedinci. Osiguravajuće društvo je sposobno učiniti nešto što pojedinac ne može, a to je predvidjeti u prilično tačnim rasponima iznos gubitka koji će se stvarno dogoditi. Kada bi osiguravatelj mogao predvidjeti buduće gubitke s potpunom tačnošću, ne bi se susretao sa mogućnošću gubitka. Tada bi prikupio udio svakog pojedinca u ukupnim gubicima i troškovima postupka i iskoristio bi ta sredstva da plati gubitke i troškove kada do njih dođe. Ako predviđanja nisu tačna, premije koje je osiguravatelj prikupio mogle bi biti neprimjerene. Tačnost predviđanja temelji se na zakonu velikih brojeva. Kombinujući dovoljno veliki broj ujednačenih jedinica ulaganja, osiguravatelj je sposoban izvršiti predviđanja za grupu u cijelosti. To omogućuje teorija vjerovatnosti. Teorija vjerovatnosti je osnova izučavanja i mjerenja vjerojatnosti da će se nešto dogoditi i predviđanje na temelju tih vjerojatnosti. Bavi se slučajnim događanjima i osniva se na pretpostavci da, ako su neki događaji slučajni, oni se zapravo pojavljuju redovno kod velikog broja ponavljanja“. (Vaughan, 1995:19)

3.2. Premija i polica osiguranja

Premija osiguranja je taj mali iznos koji plaća osiguranik za transfer svog rizika na osiguratelja. Izračun visine premije provodi se različito za različite vrste osiguranja temeljem ocjene rizika od strane osiguratelja koji se sastoji od: određivanja predmeta osiguranja, identifikacije rizika osiguranja, klasifikacije pripadnosti predmeta osiguranja odgovarajućoj grupi rizika, utvrđivanje osnovice za izračun premije, primjene cjenovnika na odgovarajuću vrstu osiguranja, primjene korektivnih faktora na premiju. (Vukičević, 2012:40-45)

Osiguratelj i osiguranik utvrđuju predmet osiguranja i identificiraju rizike osiguranja koje osiguratelj klasificira prema pripadnosti predmeta osiguranja odgovarajućoj grupi rizika. Način izračuna premije osiguranja ovisi o cjenovniku premija (tarifama) koje su podijeljene u premijske grupe prema karakteristikama predmeta osiguranja. Premijske skupine izražene su stopama u postocima ili promilima koje se primjenjuju na osnovicu za određeni period. Kod neživotnog osiguranja period je jedna godina, kraće ili duže periode od godine, dok su životna osiguranja višegodišnja. (Vukičević, 2012:40-45)

Bruto premija osiguranja izračuna se tako da se osnovica iz premijske grupe pomnoži s bruto premijskom stopom izraženom u postocima i podjeli sa 100 ili izraženom u promilima i

podjeli s 1.000. Bruto premijska stopa obuhvata bruto premiju i dodatak. Premija osiguranja se obračunava unaprijed za cijelu godinu ili duži period osiguranja. (Vukičević, 2012:40-45)

3.3. Privredni značaj osiguranja u sistemu sigurnosti

Osiguranje kao ekonomska i pravna institucija u svakodnevnom životu ljudi je od izuzetnog značaja, imajući u vidu razvoj našeg društva i težnju ka savremenoj državi i ekonomskom napretku. Organizovanje, praćenje, nadzor i analiza svih novčanih tokova vezanih za pribavljanje osiguranja, plaćanje odšteta, finansiranje mjera sprečavanja nastanka šteta i ulaganje raspoloživih sredstava, spada pod finansijske poslove osiguravajućeg društva. Mjesto osiguranja u finansijama zemlje takođe je opredijeljeno brojnim posebnostima ove djelatnosti. Osnovnu ulogu posredne ekonomske zaštite – naknade šteta u osiguranju imovine i isplate osiguranih svota u osiguranju lica – osiguravači ispunjavaju iz unaprijed naplaćenih sredstava od osiguranika u vidu premije osiguranja. (Žarković, 2006:9)

Osiguravajuća djelatnost raspolaže znatnim i kvalitetnim novčanim sredstvima koja imaju obilježja posebnog kapitala. Na njihovu visinu utiču: grane osiguranja iz kojih potiču, pokriveni rizici, obim primjene ustanove reosiguranja, osiguračeve obaveze i dr. Od navedenih okolnosti zavisi dužina zadržavanja sredstava kod osiguravajućeg društva i mogućnost njihovog ulaganja u finansijskoj strukturi zemlje gdje proizvode krupne makroekonomske efekte. (Žarković, 2006:9)

Osiguranje je izuzetno tijesno povezano sa bankarskim, odnosno finansijskim sistemom u cjelini. Dio novčane akumulacije iz osiguranja usmjerava se u banke ili se ulaže u dionice, obveznice i slične instrumente na finansijskom tržištu. Pored toga, sav tekući priliv sredstava drži se na bankarskim računima i predstavlja važan faktor koji povećava kreditnu sposobnost banke. Osiguranje, u zemlji koja se bori sa inflacijom, djeluje kao stabilizirajući faktor, podstičući štednju na račun potrošnje. Osiguravajući fondovi se usmjeravaju u finansijske tokove kao važan faktor privrednog oporavka kada privreda ima silaznu putanju. (Žarković, 2006:9)

Kod ulaganja sredstava opšte načelo je da osiguravajuća društva ulažu samo tamo gdje postoje neophodna sigurnost i likvidnost, uz ostvarivanje zadovoljavajućih stopa prinosa na uložena sredstva.

Država	BDP po stanovniku (USA)	Bruto premija (miliona USA)	Premija po stanovniku	Učešće na tržištu osiguranja
SAD	44.803	1.229.668	4086.5	30,28
Japan	34.438	424.832	3319.9	10,46
Velika Britanija	45.459	463.686	7 113.7	11,42
Francuska	40.347	268.900	4 147.6	6,62
Njemačka	40.218	222.825	2 662.1	5,49

Tabela 1. Makropozatelji razvoja osiguranja u razvijenim zemljama

U odnosu na sve vrste osiguranja životno osiguranje ima najveći privredni značaj. Ono služi proširenju socijalnog osiguranja. U razvijenim društvima, kroz životno i penzijsko osiguranje, vrši se korekcija sistema penzijskog osiguranja, zasnovanog na načelu generacijske solidarnosti. (Žarković, 2006:14)

Pored navedene socijalne funkcije, osiguranje u svakoj privredi igra značajnu ulogu, kao izvor kreditiranja:

- Sa stanovišta države plaćanje premije životnog osiguranja kumulira sredstva koja imaju značaj štednje, koja je dugoročna, unaprijed određena i namjenska. Stoga se ona može upotrijebiti kao izvor kreditiranja i investiranja.
- Sa stanovišta pojedinca polisa životnog osiguranja može se upotrijebiti i kao garancija za kredit, što osiguraniku može obezbjediti sredstva za ulaganje.

Osiguravajuće kuće, zajedno sa bankarskim sistemom i centralnom bankom, čine tri ključna stuba stabilnosti finansijskog tržišta na kojima počiva makroekonomska stabilnost. Poslovanje osiguravajućih društava se mjeri bilansnom sumom. (Žarković, 2006:14)

3.4. Uloga rizika u radu osiguravajućih društava

Rizik kao pojam karakterističan je za mnoge oblasti i discipline. U svakoj od ovih oblasti postoje različite strategije upravljanja rizikom u odnosu na karakter rizika, specifičnosti discipline i značaj upravljanja rizikom. Rizici i osiguranje su specifična oblast koja predstavlja jednu od najstarijih metoda upravljanja rizicima. Dakle u ovom dijelu detaljnije

ćemo se upoznati sa specifičnostima osiguranja i upravljanja rizikom u osiguranju. (Žarković, 2006:21)

Trebalo bi napomenuti da je osiguranje najrasprostranjenija metoda za upravljanje rizikom. U slučaju osiguranja rizik se prenosi na organizaciju, najčešće osiguravajuće društvo, koja je određena da osigura zaštitu kako čovjeka, tako i njegovog kapitala od mogućih posljedica rizika. U tom smislu osiguranje kao djelatnost pruža pravnu, ali i ekonomsku zaštitu od potencijalnih opasnosti koja može izazvati štetu ljudima i njihovom kapitalu. (Žarković, 2006:21)

3.5. Osiguranje i rizik

Za pojam osiguranja se može reći da je jako kompleksan ekonomski, ali i posao koji obuhvata i zadire u pravnu nauku. Zbog svoje kompleksnosti, smatra se da osiguranje omogućava licima ili kompanijama da nadoknade štetu koja nastane usljed prirodnih katastrofa, nesreća ili drugih negativnih pojava koje nas mogu zadesiti tokom života i poslovanja u savremenom svijetu. U praksi možemo vidjeti da većina ljudi nije naklonjena preuzimanju rizika, ali samim tim se umanjuje i mogućnost ostvarivanja dodatnog prihoda. Većina osoba bira da plati određenu sumu novca za osiguranje, kako bi se osigurali u slučaju rizika, nego da sami preuzmu rizik na sebe i preuzmu mogućnost da im se može desiti nešto čime bi izgubili svu svoju imovinu, nekretnine, posao. Đukanović (2002) napominje, da se o osiguranju može govoriti kao o nauci čiji predmet rada jeste zaštita od ostvarenje rizika, njegove posljedice, kao i načini kako da se spriječi i umani mogućnost i štetne posljedice rizika. (Ilkić, 2011:18-21)

Važno je uočiti značaj osiguranja kao discipline. Može se reći da je primarna funkcija osiguranja stvaranje situacije koja će biti sigurna i povoljna, kako za pojedinačne osobe u društvu, tako i pravna lica koja rade u poslovnom okruženju. Dakle, može se reći da posredstvom osiguravajućih društava, one štete koje su nastale usljed prirodnih katastrofa ili ostalih neželjenih ishoda ne predstavljaju problem osiguranika, nego se na osnovu ugovaranja o osiguranju i plaćenog osiguranja, štete prenose na sve učesnike, kompanije koje su izložene sličnom riziku. Dakle, osiguravači su određena vrsta posrednika, koji u jednom trenutku uzimaju rizik na sebe od svojih osiguranika kako bi obezbjedili potpunu ili djelimičnu zaštitu osiguranicima. Premije koje su određene ugovorom osiguranja nisu povratna sredstva, jer bi u tom slučaju bio prekršen osnovni princip raspodjele rizika.

Osiguravači veliku pažnju posvećuju određivanju visine premije osiguranja, kako bi mogle da pokriju štetu, ali i da ostvare određeni dodatni prihod. (Ilkić, 2011:18-21)

Osnovna osobina osiguranja je prenos rizika i ukoliko se posmatra iz perspektive pojedinca, osiguranje predstavlja ekonomsku kategoriju, uz čiju primjenu, to jest isplatom premije pojedinac nadoknađuje trošak u slučaju gubitka, koji bi bio prisutan i kada ne bi postojalo osiguranje. Osiguranik uplatom premije osiguranja odstranjuje neizvjesnost u slučaju gubitka i na taj način se izvjesni trošak, to jeste premija zamjenjuje za neizvjesni gubitak, to jeste štetu. Na osnovu ovih principa se teorija i praksa osiguranja zasnivaju na postojanju tri suštinske odrednice i to: rizik, premija osiguranja, naknada iz osiguranja. (Ilkić, 2011:18-21)

Takođe, trebalo bi napomenuti da osnovne elemente osiguranja predstavljaju rizik, osigurani slučaj i premija osiguranja. Rizik se može posmatrati kao kategorija koja stalno postoji naročito kada je prisutna mogućnost variranja ishoda određene akcije. Ukoliko posmatramo rizik kao užu definiciju može se reći da je to šansa da se događaj koji nosi sa sobom gubitak i zaista odigra. Rizik u širem smislu predstavlja mogućnost da se događaj odigra i bez obzira da li je posljedica dobra ili loša. Različite teorije posmatraju pojam rizika na različite načine, pa tako se može videti da finansijska teorija posmatra rizik kao šansu da se događaj koji nosi sa sobom na primjer gubitak i zaista odigra, što znači definisanje rizika kada se posmatra u užem smislu. Rizik je određen brojem mogućih ishoda i stepenom vjerovatnoće ostvarenja potencijalnih ishoda. (Ilkić, 2011:18-21)

3.6. Upravljanje rizikom u osiguravajućim društvima

Upravljanje rizikom predstavlja skup metoda i tehnika za upravljanje kojim se smanjuje mogućnost ispunjavanja i odigravanja neželjenih događaja i posljedica kako bi se povećala mogućnost ispunjenja planiranih rezultata. Često se za ovu oblast koristi termin risk management (engl. jezik, u našem prevodu upravljanje rizikom). S obzirom na to da ne postoji jedna definicija rizika, tako ne postoji ni jedna definicija kojom se može opisati proces upravljanja rizikom. Definiciju koju često možemo da vidimo u literaturi jeste da je upravljanje rizikom sistematski proces koji podrazumijeva utvrđivanje i mjerenje rizika koji postoji kod kompanija i pojedinaca, ali podrazumijeva se i izbor i uvođenje najadekvatnijih metoda kojim će se upravljati ovakvim rizicima. (Zweifel & Eisen, 2012:88-90)

Upravljanje rizicima se razlikuje od upravljanja rizikom u oblasti osiguranja. Upravljanje rizikom u okviru osiguranja podrazumijeva korištenje postojećih metoda i tehnika koje su vezane za osiguranje i podrazumijeva rizike od kojih postoji mogućnost da se osiguramo.

Ovo ne znači da osiguranje danas ima umanjen značaj prilikom upravljanja i kontrole rizika, nego da sada zauzima drugačiju ulogu u procesu upravljanja rizikom, ali je i dalje jako bitan faktor prilikom cjelokupnog procesa. Bez ovakve raspodjele uloga prilikom upravljanja rizikom u osiguranju ovaj proces bi bio jako naporan posao, uzimajući u obzir činjenicu da u današnjem svijetu postoji veliki broj rizika. Osiguravači su shvatili da igraju veliku ulogu u procesu upravljanja rizikom, pa samim tim i sve više predstavljaju preduzeća sa pozitivnim i adekvatnim upravljanjem rizikom i uz ponudu usluga osiguranja nude i sniženu visinu premije osiguranja. (Zweifel & Eisen, 2012:88-90)

Upravljanje rizikom se posmatra mnogo šire nego što je upravljanje osiguranjem, jer se upravljanje rizikom bavi onim rizicima od kojih se kompanije i pojedinci mogu osigurati na neki način, ali isto tako se bave i rizicima od kojih se ne može osigurati, kao i izborom odgovarajućih metoda za upravljanje rizikom. Osiguravajuća društva po pravilu imaju službe koje su specijalizovane za upravljanje rizikom. Ovi poslovi se u praksi osiguranja tradicionalno obavljaju veoma dugo (više dekada unazad), samo im se u posljednje vrijeme, usljed tržišnog i informatičkog „buma“, daju popularna imena. Jedna od novijih definicija, termin upravljanje rizicima poistovjećuje sa utvrđivanjem intenziteta izloženosti neke organizacije gubitku (lossexposure) kao i određivanjem najboljeg metoda upravljanja za sprečavanje nastanka gubitka. (Rejda, 2005:17)

Jedan od glavnih zadataka osiguranja je da rizike, raspodjeli na sva lica koja imaju osiguranje i da onom osiguraniku kome se desila šteta isplati odgovarajuću premiju koja je zagantovana. Samim tim se rizik koji je vjerovatan, ali nije u potpunosti siguran može da prouzrokuje različite troškove, prevodi u troškove koji su fiksni, dok se posljedice ostvarenog rizika prenose na osiguravajuće društvo. Sa druge strane, to obezbeđuje sigurnost osiguraniku, bilo njemu lično ili njegovom poslovanju, jer unaprijed zna koliki su troškovi rizika koji mu prijete. (Rejda, 2005:17)

Sa stanovišta teorije osiguranja, ukoliko neki rizik treba da se osigura, potrebno je da ima određene karakteristike. Rizik koji donosi štetu osiguranih sredstva trebalo bi da bude ostvariv, ali i nezavisan od želje lica koje je osiguralo sredstva ili nekog drugog lica koje je zainteresovano za taj rizik. To znači da u trenutku kada dolazi do zaključivanja ugovora o osiguranju mora da postoji osigurana stvar, dok osiguranik ne bi smio da bude uzrok nastajanja gubitka ili da ima učešće u njenom nastajanju, čak i ukoliko nema namjeru i ne bi smio da izostavi mjere opreznosti koje su mogle da spriječe nastanak štete. (Rejda, 2005:17)

Ispoljavanje osiguranog rizika bi trebalo da bude neizvjestan događaj u budućnosti, što znači da rizik koji uzrokuje štetu ne smije sigurno da se dogodi. U slučaju sigurnog ostvarenja rizika ne postoji neizvjesnost i izlazi se iz discipline koja se bavi upravljanjem rizicima. Može se reći da je neizvjesnost nastajanja rizika nepostojanje mogućnosti da se unaprijed odredi da li će se rizik uopšte desiti i kada će se desiti. Ako u momentu potpisivanja ugovora postoji velika vjerovatnoća da će se rizik ostvariti ili da je mogućnost njegovog ostvarivanja postala toliko izvjesna i poznata objema stranama koje zaključuju ugovor, taj ugovor ne proizvodi pravno dejstvo. (Zweifel & Eisen, 2012:97-103)

Rizik mora da bude takav da u trenutku kada se potpisuje ugovor o osiguranju i kreira portfolio, osiguravajuće društvo bi trebalo da pronade što više sličnih rizika koji su takođe osigurani, kako bi imali slične elemente za tarifiranje. Na ovaj način se omogućuje predviđanje štete koja se predviđa u skladu sa zakonom velikih brojeva, a zatim se troškovi šteta mogu podijeliti na sve subjekte koji su stavljeni u grupu sličnih rizika. Osiguravajuća kompanija samim tim što preuzima rizik i zaključuje ugovor o osiguranju pravi i jedinstven portfolio kome bi trebalo zatim da se posveti kako bi ga smanjila i izravnala, tako što će prenijeti dio rizika u saosiguranje i reosiguranje. Takođe, rizik bi trebalo da bude smješten u prostor i vrijeme, što podrazumijeva da broj ostvarenih osiguranih slučajeva mora da bude mali u odnosu na osigurane rizika na istom prostoru i u istom vremenu. Diverzifikacija rizika je ustvari strategija kako da se promijeni oblik rizika i omogućava osiguravaču da dođe do izravnjavanja pojedinih rizika u vremenu i prostoru, što će doprinijeti da se pravilno prenese višak rizika i što omogućuje stabilno poslovanje osiguravajuće kompanije. Jasno je da su iz ovakvog pravila isključeni rizici koji spadaju u prirodne katastrofe, jer kod njih ne postoji mogućnost da se primjeni metoda aktuarskog proračuna. (Zweifel & Eisen, 2012:97-103)

Premija osiguranja mora da bude ekonomski opravdana. Da bi premija bila ekonomski opravdana, vjerovatnoća nastanka gubitka mora biti relativno niska. Na primjer, ako se životno osigura osoba koja po starosti premašuje prosječan životni vijek, tada bi neto premija osiguranja bila tek nešto ispod osigurane sume, a kada se tom iznosu priključe dodatni troškovi, krajnja premija bi premašila osiguranu sumu. Gubitak koji prouzrokuje rizik mora biti potpuno određen, u smislu da je moguće utvrditi uzrok nastanka gubitka, odrediti finansijsku vrijednost gubitka, odrediti mjesto i vrijeme nastanka gubitka i utvrditi kada i gdje je gubitak nastao. (Nešković, 2013:22)

Osnovna svrha ovog ispitivanja je da se omogući osiguravajućem preduzeću da procijeni da li osiguranje omogućava da se šteta koja je učinjena pokrije i da se isplati osiguraniku. Ukoliko rizik prouzrokuje štetu, ta šteta mora da bude u tom obimu da izaziva određene finansijske posljedice kod korisnika osiguranja. Ako predmeti osiguranja imaju vrijednost koja nije visoka i ako je učestalost ostvarenja rizika nad tim predmetima osiguranja velika, premija može da bude jednaka ili veća od moguće štete, što samim tim govori da u ovakvim slučajevima osiguranje nije potrebno. (Nešković, 2013:22)

Većina osiguravajućih preduzeća bavi se osiguranjem od ličnih i imovinskih rizika, budući da ti rizici zadovoljavaju uslove da budu predmet osiguranja. Nasuprot čistim rizicima špekulativni rizici (tržišni rizici, finansijski rizici i politički rizici) u većini slučajeva se ne osiguravaju, iz razloga što postoji velika mogućnost da se pretvore u katastrofalne rizike, ali i mnoge druge nepredvidive stvari se mogu dogoditi. Na kraju, vrlo je teško izračunati odgovarajuću premiju za špekulativni rizik, jer stepen mogućnosti nastanka gubitka nije moguće sa velikom preciznošću utvrditi. Najpovoljnije je kada su posljedice koje rizik može da prouzrokuje dostupne u statističkoj formi. (Žarković, 2010:44)

Dakle, portfolio osiguravača čine rizici sa sličnim karakteristikama, koji se manifestuju na određeni period i u određenom obimu, osiguravač u takvim okolnostima ima uslove da izdvoji statističke podatke važne za proračun efikasnosti svog portfolia. Rizici koji se rijetko kada manifestuju nisu pogodni za osiguranje, zato što ne postoje adekvatni uslovi kako bi se izvršila kvalitetna procjena i kako bi se odredila premija koja će se dobijati zaključivanjem ugovora o osiguranju. Skupljanje informacija bi trebalo da bude uređeno prema vrstama potrebnih informacija, ali i da bude sistematizovana u pogledu vremena koje je dovoljno da se prikupe informacije. Informacije su najčešće u vezi sa štetom koju može određeni rizik da prouzrokuje, obrađivanjem štetnih događaja, donošenjem zaključaka u vezi sa štetom i određivanjem kolika je mogućnost da se događaj koji prouzrokuje štetu dogodi. (Žarković, 2010:44)

3.7. Vrste rizika

Za osiguravača je od ključne važnosti da pravi razliku između pozitivnih i negativnih rizika. Od procjene koja vrsta rizika je u pitanju zavisi i njihova odluka da li će pristati da neki rizik pokriju i da li će doći do zaključivanja ugovora. Kao što je već nekoliko puta spomenuto, rizici se razlikuju i prema svojim karakteristikama, kao i po tome na koji način se manifestuju i u kom obimu. Takođe, razlikujemo i vrste rizika prema drugim mjerilima,

koji mogu biti mjesto i vreme potencijalnog ostvarivanja rizika i nanošenja štete. (Žarković, 2010:45)

Obično se razlikuju subjektivni i objektivni rizici. Objektivni se dešavaju bez uloge čovjeka i subjektivnog faktora, pa se tu ubrajaju rizici kao što su prirodne katastrofe-zemljotres, poplave, oluje... Dok se o subjektivnim rizicima govori kada je čovjek imao uticaj u njima i ukoliko je subjektivni rizik preovladavajući onda će osiguravač odbiti da plati naknadu, to jeste da isplati sumu osiguranja. Međutim, bitno je da se napomene da postoje i različite vrste uticaja čovjeka na nastanak štete i često se dešava da su subjektivni i objektivni rizici zajedno prisutni prilikom procjene ostvarenja rizika. Ovo je nekada prisutno čak i kod katastrofa koje nisu izazvane ljudskim uticajem. (Žarković, 2010:52-55)

Sljedeće vrste rizika koje se u teoriji navode su stalni i promjenljivi rizici. Stalne rizike odlikuje da se mogućnosti za njihovo ispunjenje ne mijenjaju, dok kod promjenljivih rizika to nije slučaj jer se uslovi za njihovo ostvarivanje mijenjaju, nekad opadaju, nekada rastu i ovakvu vrstu rizika možemo da sretnemo kod životnog osiguranja ili kod osiguranja rizika od autoodgovornosti ili osiguranja motornih vozila. (Žarković, 2010:52-55)

Zatim, mogu se prepoznati sljedeće dvije vrste rizika - čisti i špekulativni rizici. Pod pojmom čistih rizika se podrazumijevaju oni kod kojih sigurno postoji gubitak, ali ne i dobitak i većina rizika su upravo čisti rizici. Ukoliko dođe do ostvarivanja predviđenog rizika, a samim tim i do nanošenja štete, osiguravajuća kompanija će pokriti štetu, ali ako se ne dogodi šteta, osiguravajuća kompanije neće imati nikakav dobitak. Dok kod špekulativnih rizika postoji mogućnost i gubitka i dobitka i ovi rizici su u vezi sa različitim promjenama, kao što je promjena cijena koja prati svako poslovanje. Ovakva vrsta rizika je karakteristična za berze, finansijska ulaganja jer na njih utiče promjena kamatne stope, cijena na tržištu, itd. Opšti rizici su karakteristični za više objekata, kao što su na primjer događaji u jednoj državi, a van njene moći su da upravlja njima: prirodne katastrofe, ratna stanja itd. Takođe, postoje i pojedinačni rizici koji pogađaju određena lica ili samo po jedan objekat i ovakvim rizicima je mnogo lakše upravljati. (Žarković, 2010:52-55)

Još jedna aktuelna podjela je na mjerljive i nemjerljive rizike, gdje su nemjerljivi rizici vezani za neizvjesnost i takav rizik je poslovni rizik. To znači da su rizici mjerljivi jedino u okviru zajednice osiguranja, a nikako, kada je rizik vezan za pojedinca. (Nešković, 2013:37-43)

Najbitnije za osiguravajuću kompaniju je da procijeni koji rizik može da “pokrije”, takoreći da osigura. Stoga se može reći da postoje još dvije vrste posmatranja rizika, a to su prikladni i neprikladni za osiguravanje. Osiguravajuća društva imaju određena mjerila na osnovu kojih procjenjuju da li je određeni rizik dovoljno prikladan da bi ga osigurali, ali ipak ni ta mjerila se ne mogu shvatiti uvijek kao apsolutna. (Nešković, 2013:37-43)

Iz perspektive osiguravača postoje i tehnički rizici koji podrazumijevaju nastupanje štetnih dejstava, kao posljedica na koji način su obavljani poslovni postupci. Osiguravači ove rizike vide kao jako značajne prije svega zbog odnosa premije osiguranja i štete. S obzirom na navedeno, tehničke rizike možemo posmatrati u odnosu na: utvrđivanje visine premije u ugovoru o osiguranju koji nosi sa sobom i određenu dozu rizika da će ta visina premije i broj šteta da prekorače osnove na kojima počiva osiguranje. Ovakav tehnički rizik obuhvata normalan rizik slučaja, rizik koji može nastati promjenom, kao i rizik kumulacije. Zatim, u tehničke rizike spadaju i rizik koji nosi sa sobom opasnost od nastanka štete sa katastrofalnim posljedicama, kao i rizik zablude koji može nastati usljed neadekvatne procjene i netačnog obračunavanja premija. (Nešković, 2013:37-43)

Postoje razne klasifikacije rizika koji se mogu osigurati, ali jedna od najvažnijih podjela rizika je na sljedeće: lični rizici, imovinski rizici, rizik od odgovornosti i rizik nastao zbog propusta drugih osoba. (Nešković, 2013:37-43)

Lični rizici predstavljaju mogućnost gubitka prihoda ili imovine usljed gubitka sposobnosti da se prihod zaradi. U lične rizike se ubrajaju: prijevremena smrt lica koje je osigurano, zavisnost usljed starosti, bolest, nezaposlenost. (Nešković, 2013:37-43)

Imovinski rizici nastaju zbog mogućnosti oštećenja ili uništenja imovine usljed: požara, udara groma, nastupanja oluje i sl. Imovinski rizici obuhvataju dvije vrste gubitaka: gubitak/uništenje imovine (neposredna šteta) i gubitak prihoda zbog nemogućnosti upotrebe kapitala, nekretnine (posredna šteta). (Nešković, 2013:37-43)

Veliki broj pojedinaca i kompanije se suočava sa rizikom odgovornosti. Svaki pojedinac, koji izazove tjelesne povrede ili imovinsku štetu drugom licu mora na osnovu sudske presude da nadoknadi štetu povrijeđenom licu. Rizik od odgovornosti obuhvata mogućnost nenamjerne i namjerne povrede drugih osoba i nenamjerno i namjerno izazvanih šteta na imovini drugih osoba. Rizike od odgovornosti karakteriše to da postoji samo donja granica iznosa oštećenja. U slučaju da pojedinac nema osiguranje od odgovornosti troškovi odbrane, kao i troškovi sudskog postupka mogu biti veoma visoki. (Nešković, 2013:37-43)

Rizik nastao zbog propusta drugih osoba javlja se u slučaju kada pojedinac preuzme obavezu da za nekoga obavi uslugu. U slučaju da pojedinac ne ispuní obavezu koju je preuzeo, što prouzrokuje finansijski gubitak pojedinca od koje je preuzeta obaveza, dolazi do ostvarenja rizika zbog propusta drugih osoba. Neki autori kada govore o upravljanju rizicima sa stanovišta poslovanja i rizike klasifikuju na sljedeći način:

- Rizici koji se mogu eliminisati ili prenebregnuti standardnim procesima i procedurama,
- Rizici koji se mogu prenijeti (Transferisati) u reosiguranje,
- Rizici kojima se može aktivno upravljati na nivou društva za osiguranje.

Osim ove klasifikacije postoji klasifikacija u skladu sa Direktivom o solventnosti II kojima je izložena djelatnost osiguranja:

- rizik osiguranja – u oblasti neživotnog, životnog i zdravstvenog osiguranja,
- rizik na tržištu,
- kreditni rizik,
- operativni rizik.

3.8. Ocjena rizika

Ocjena rizika je faza u procesu upravljanja rizikom u kojoj se utvrđuje intenzitet i učestalost pojedinog rizika. Tako se može utvrditi da mnogi rizici i ako se ostvare, neće predstavljati veliki problem za pojedinca, jer bi i ta šteta ako nastane, bila malena pa je stoga nije potrebno kontrolisati, kao što je to potrebno za velike i učestale rizike. Stavljajući u odnos maksimalnu štetu i svoju ukupnu imovinu ocjenjujemo visinu mogućeg gubika koji će pretrpiti nastupom rizika. Zato potencijalni osiguranici rangiraju rizike i štete prema njihovom relativnom značenju. Šteta koja može dovesti do propasti subjekta važnija je u programu upravljanja rizikom nego neka manja šteta. Na osnovu utvrđenog ranga šteta osoba koja upravlja rizikom izabire prikladnije metode upravljanja rizikom. Treba naglasiti da se štete koje se pojavljuju redovno i prema tome su predvidljivije, mogu tretirati kao operativni trošak preduzeća, dok se one koje osciliraju i imaju značajan finansijski učinak moraju pokrivati nekom od dostupnih metoda pokrića rizika. (Andrijašević, 1999:17)

Distribucije veličine štete i njihove vjerovatnosti za zgradu čija je vrijednost 100.000 novčanih jedinica ilustrira sljedeća tabela:

Veličina štete	Vjerovatnost
0-100	0,8000
100-1000	0,1500
1000-10000	0,0400
10000-50000	0,0080
50000-75000	0,0015
75000-100000	0,0005

Tabela 1. Distribucija štete i njihove vjerovatnosti

Iz tabele se može utvrditi da je čak 80% svih šteta manje od 100 novčanih jedinica, 15% ih je između 100 i 1000, a samo 4% štete je između 1000 i 10000 novčanih jedinica. Visina prosječne štete iznosi 720 novčanih jedinica i vjerovatnost nastanka velike štete tj. štete iznad 10000 novčanih jedinica je 0,01%, što znači da na svakih 100 šteta jedna šteta iznad 10000 novčanih jedinica. Vrijednost predmeta osiguranja nam pomaže u određivanju visine štete. To je puna vrijednost određenog predmeta, a u praksi se utvrđuje kao: trošak zamjene, prodajna cijena imovine, građevna vrijednost u posebno ugovorenim vrstama osiguranja zgrade i neto sadašnja vrijednost očekivanih budućih zarada koja se može ostvariti na toj imovini. (Andrijašević, 1999:20)

3.9. Uloga „All risk“ osiguranja u sistemu sigurnosti

Princip "svi rizici" je veoma zastupljen princip u imovinskim vrstama osiguranja. Historijski korijeni ovog principa mogu se uočiti u pomorskom osiguranju i principu koji se naziva rizici mora, odnosno rizici koje donose nepogode vremenske prirode, požarni rizici, a kojima može biti ugroženo plovilo. Ovaj pristup osiguranju all risk poznat je još iz sedamnaestog stoljeća u Velikoj Britaniji. U tom trenutku on se koristio za osiguranje pomorskih rizika i pokrivanje svih mogućih šteta a postojao je kao formulacija. (Pezerović, 2014:8)

Imovinsko osiguranje je ovaj instrument prepoznavao još prije II svjetskog rata, a ovaj instrument u najvećoj mjeri se koristio kod pokrivanja šteta nekih luksuznih interesantnih stvari kao što su muzejski eksponati, muzički instrumenti ili nakit od npr., svih vrsta oštećenja. (Pezerović, 2014:8)

Osnovna karakteristika All Risks polisa osiguranja je činjenica da osiguranje nije ograničeno imenovanim vrstama rizika od kojih se imovina ili nešto osigurava. Drugim riječima,

osigurano je sve osim onoga ili onih opasnosti koje su izričito navedene u odredbama o isključenju iz pokrića. Ta odredba dala je veliku dozu fleksibilnosti u ugovaranju većih poslova osiguranja u tzv. komercijalnim linijama osiguranja i postala idealno sredstvo zaštite, pri čemu je kupac osiguranja dobio snagu pregovaranja o uslovima, a time i o premiji osiguranja. Nastanak ovih polisa osiguranja bilo je prije svega povezano sa pojačanom potražnjom multinacionalnih kompanija za proširenim pokrićem. (Pezerović, 2014:8)

Karakteristike osiguranja od svih rizika ili All Risks polisa osiguranja su:

- Jedna polisa za ugovoreni broj rizika,
- Smanjeni administrativni troškovi,
- Mogućnost sklapanja osiguranja od prekida rada,
- Proširena standardna pokrića od svih opasnosti koji prijete imovini i poslovanju, osim onih koji su posebno isključeni,
- Mogućnost ugovaranja raznih franšiza, čime se smanjuju premije osiguranja,
- Dodatno smanjenje premije, ukoliko su preduzete sve mjere za spriječavanje nastanka rizika.

Interesantno je pomenuti da se ovaj instrument koristi kada je u pitanju imovinsko osiguranje, osiguranje izgradnje i montaže, osiguranje elektronske opreme i kod komercijalnih kombinovanih polisa. Bitno je da all risks princip podrazumijeva da bude jasno šta je tačno pokriveno osiguranjem, odnosno za šta je osiguravač dužan da isplati i koji sve elementi podliježu pod pravom na nadoknadu. Takođe, je veoma važno da se premija izračuna na realnom nivou kao i da se odrede rizici sa katastrofalnim posljedicama i da sve to pokriva stvarne potrebe klijenta. Takođe, značajno je naglasiti da pokrivanje intezivnih i manje intezivnih rizika nije korisno ni za osiguravače ni za osiguranike, isto tako šteta koja se pokriva osiguranjem ne može biti namjerna niti postepena. (Pezerović, 2014:14)

Bitna karakteristika je da će all risks polisa osiguranja pokriti one štete koji će u fizičkom smislu naškoditi određenom preduzeću ili će oštetiti određenu imovinu koja je pokrivena osiguranjem. Neke polise mogu jednostavno imati odredbe da pokrivaju oštećenje ili uništenje imovine, bez navođenja koja je to imovina, ali u odredbama o isključenjima može se navesti imovina koja je isključenja iz osiguranja. (Pezerović, 2014:14)

Ono što se najčešće od imovine osigurava je stvarna imovina, kao što su objekti, skladišta i njihov sadržaj, zalihe, lična imovina, ako je specificirana, jer je inače isključena iz pokrića.

Različita postrojenja najčešće su pokrivena i osiguranjem od rizika loma, te je na taj način uveliko smanjena potreba za posebnim osiguranjem mašina od rizika loma. (Žarković, 2010:78)

All risks polise variraju u odnosu od toga da li se definišu odredbe o osiguranju imovine, ili jednostvano se osigurava cjelokupna imovina, a klauzulama o isključenju isključuju se određene vrste imovine iz pokrića. Neke polise posebno će specificirati zgrade i sadržaj, a druge će definisati osiguranu imovinu kao stvarnu imovinu koja će, ako drugačije nije određeno, uključivati svu imovinu koja dotiče tlo i zato će možda uključivati i razno drveće oko zgrade. Ta odredba može uključivati i podzemne objekte kao što su kanalizacija, tuneli i cijevovodi. (Pezerović, 2014:19)

Najčešće se ipak polisa osiguranja, ako u odredbama o predmetu osiguranja nije drugačije navedeno, u odredbama za isključenje isključivati puteve, mostove i imovinu u izgradnji i montaži. Karakteristično je za sva all risks osiguranja da isključuju iz osiguranja putnička i motorna vozila i druga sredstva prevoza, kao što su brodovi, avioni i vozovi. Dakle u isključenja od osiguranja ulaze: (Pezerović, 2014:21)

1. Isključenja koja se odnose na štete uzrokovane nečasnim radnjama kao što su prevara, krađa i misteriozne štete.
2. Isključenja koja se odnose na štete uzrokovane ratnim rizicima, uključujući terorizam i razne druge političke opasnosti.
3. Isključenja koja se zajednički odnose na suštinu all risks osiguranja i teret dokazivanja. Ova grupa obuhvata isključenja za oštećenu imovinu, kao što je skrivena mana i latentni defekt, ali i ona koja se odnose na izvesne događaje, kao što i odredbe standardnih uslova osiguranja govore da se izvjesne štete ne mogu osigurati (korozija, hrđa, istrošenost, habanje i sl.)
4. Grupa industrijskih opasnosti ili rizika koja sadrže opasnosti, kao što su pogrešan dizajn, ili pogrešna izrada.
5. Posebna grupa isključenja se odnosi na industrijske i razne druge procese, kao što su nuklearna opasnost, kontaminacija, problemi sa procesiranjem zaliha, eksplozije kotlova, problemi sa lomom i zavarivanjima, mehanički ili električni kvarovi mašina, isticanje nafte iz rezervoara ili cjevovoda, promjene temperature, boje itd.

6. U istoj grupi mogu biti stavljena i isključenja kao što su katastrofalne prirodne nepogode: zemljotres, ulegnuće, slaganje i pucanje tla, oluja, poplava, ekstremne temperature, promjene u visini vode, udari groma i sl.

Ključni faktor u razlikovanju all risks polise osiguranja od standarnih je u obavezi dokazivanja nastale štete. U klasičnoj požarnoj polisi na primjer osiguranik mora dokazati da je šteta uzrokovana požarom ili nekim drugim uzrokom pokrivenim požarnim paketom osiguranja. Po all risks polisi osiguranja osiguranik mora samo dokazati da se dogodila šteta koja je predmet osiguranja i da je slučajna, a obaveza dokazivanja da šteta nije pokrivena osiguranjem zbog isključenja u uslovima prebacuje se na osiguravača. (Pezerović, 2014:22)

Zbog toga je neobično važno da isključenja u polisi osiguranja budu apsolutno jasna mada se uvijek pojavljuju izuzeci. Dodatna obaveza osiguranika, osim dokazivanja da se šteta dogodila, je da mora dokazati kako se dogodila slučajno. (Pezerović, 2014:22)

4. SIGURNOSNI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI

Sistem bezbjednosti (sigurnosti) veoma je složen sistem, jer obuhvata djelovanje institucija ili ustanova čiji kadrovi neposredno rade na poslovima zaštite od ugrožavanja kolektivne bezbjednosti zajednice, bezbjednosti institucija, preduzeća, ustanova, i sl. Ustanove koje neposredno djeluju na proces bezbjednosti i čiji kadrovi neposredno obavljaju poslove i zadatke na uspostavljanju i održavanju bezbjednosti, spadaju: (Bajramović, 2016:212-239)

- a) policija u svim oblicima,
- b) carina,
- c) vatrogasci,
- d) vojska,
- e) civilna zaštita.

Bosna i Hercegovina je država, koja se prema „Opštem okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini“ ili „Deytonski sporazum“ potpisanom 21.11.1995. godine, sastoji od entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i entiteta Republike Srpske. Međunarodna arbitražna komisija krajem 2000. godine donosi odluku da se Brčko proglasi zasebnim distriktom. Zbog složenog uređenja Bosne i Hercegovine, danas u Bosni i Hercegovini imamo više policijskih agencija na državnom, entitetskom, kantonalnom nivou i distriktu, koje sa Obavještajno bezbjednosnom agencijom i Oružanim snagama Bosne i Hercegovine zajedno čine cjelovit bezbjednosni sektor Bosne i Hercegovine. (Bajramović, 2016:212-239)

Ministarstvo bezbjednosti Bosne i Hercegovine je nadležno za zaštitu međunarodnih granica, graničnih prelaza i kontrolu prometa na graničnim prelazima Bosne i Hercegovine. Takođe je zaduženo za sprječavanje i otkrivanje učinilaca krivičnih djela terorizma, trgovine drogom, krivotvorenja domaće i strane valute i trgovine ljudima i drugih krivičnih djela sa međunarodnim ili međuentitetskim elementom, kao i za međunarodnu saradnju u svim oblastima iz nadležnosti Ministarstva. Takođe u nadležnosti Ministarstva je zaštita lica i objekata, prikupljanje i korištenje podataka od značaja za bezbjednost Bosne i Hercegovine. Ministarstvo bezbjednosti Bosne i Hercegovine organizuje i usaglašava aktivnosti entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u ostvarivanju bezbjednosnih zadataka u interesu Bosne i Hercegovine. Takođe je zaduženo za provođenje međunarodnih obaveza i saradnju u provođenju civilne zaštite, koordiniše djelovanja entitetskih službi civilne zaštite u Bosni i Hercegovini i usklađivanje njihovih planova za

slučaj prirodne ili druge nesreće koje zahvataju teritoriju Bosne i Hercegovine i donošenje programa, planova zaštite i spašavanja. Ono provodi politiku useljavanja i azila Bosne i Hercegovine i uređuje procedure vezane za kretanje i boravak stranaca u Bosni i Hercegovini. Ministarstvo bezbjednosti Bosne i Hercegovine u svom sastavu ima sljedeće samostalne upravne organizacije: (Bajramović, 2016:212-239)

- Granična policija Bosne i Hercegovine,
- Direkcija za koordinaciju policijskih tijela,
- Državna agencija za istrage i zaštitu – SIPA,
- Služba za poslove sa strancima,
- Agencija za policijsku podršku,
- Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova i
- Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja.

Upravne organizacije u sastav Ministarstvu bezbjednosti Bosne i Hercegovine sa policijskim ovlaštenjima su: Granična policija Bosne i Hercegovine, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela i Državna agencija za istrage i zaštitu. (Bajramović, 2016:212-239)

Pored ove tri agencije sa policijskim ovlaštenjima postoje još četiri upravne organizacije u Ministarstvu bezbjednosti a to su: Služba za poslove sa strancima, Agenciju za policijsku podršku, Agenciju za školovanje i stručno usavršavanje kadrova i Agenciju za forenzička ispitivanja i vještačenja. Svaka od ovih navedenih upravnih organizacija u sastavu Ministarstva ima svoje nadležnosti. U Bosni i Hercegovini pored Ministarstva bezbjednosti Bosne i Hercegovine sa svojim gore navedenim upravnim organizacijama imamo sljedeća ministarstva unutrašnjih poslova i policijske uprave. (Ahić, 2004:17-34)

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, odnosno MUP Republike Srpske djeluje u okviru svojih zakonskih nadležnosti na prostoru entiteta Republika Srpska. MUP Republike Srpske u svom sastavu ima organizacione uprave a to su: Uprava policije, Uprava kriminalističke policije, Uprava za organizovani i teški kriminalitet, Uprava za borbu protiv terorizma i ekstremizma, Uprava za obezbjeđenje ličnosti i objekata, Uprava za policijsku podršku, Uprava za informaciono-komunikacione tehnologije, Uprava za pravne i kadrovske poslove, Uprava za materijalno-finansijske poslove, Uprava za policijsku obuku, Centar za obuku i Specijalna antiteroristička jedinica –SAJ. (Ahić, 2004:17-34)

Federalna uprava policije djeluje u okviru svojih zakonskih nadležnosti na području Federacije Bosne i Hercegovine. Federacija Bosna i Hercegovina ima deset kantona a svaki kanton ima svoje Ministarstvo unutrašnjih poslova odnosno svoju policiju. Na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine imamo sljedeće kantone: (Ahić, 2004:17-34)

- Bosansko-podrinjski kanton Goražde,
- Hercegovačko-neretvanski kanton,
- Kanton 10,
- Posavski kanton,
- Kanton Sarajevo,
- Srednjobosanski kanton,
- Tuzlanski kanton,
- Unsko-sanski kanton,
- Zapadnohercegovački kanton i
- Zeničko-dobojski kanton.

Svi gore pobrojani kantoni imaju svoje Ministarstvo unutrašnjih poslova koje djeluje na području određenog kantona. Od 2000. godine na području Brčko distrikta djeluje i Policija distrikta Brčko, u skladu sa svojim zakonskim nadležnostima. (Ahić, 2004:17-34)

Iz prethodnog možemo zaključiti da je bezbjednosni sistem Bosne i Hercegovine složen. Po dostupnim podacima na web stranicama i drugim evidencijama broj policajaca u Bosni i Hercegovini u 2023. godini izgleda ovako: na državnom nivou ima skoro 3.500 policijskih službenika, MUP Republike Srpske broji oko 5.500 policijskih službenika, Federalna uprava policije ima oko 600 policijskih službenika, u svih deset kantona ima oko 7.200 policijskih službenika i Policija Brčko distrikta oko 250 policijskih službenika, što čini ukupnu brojku oko 17.000 policijskih službenika u Bosni i Hercegovini. (Ahić, 2004:17-34)

4.1. Upravljanje i planiranje ljudskim resursima u bezbjednosnom sektoru

Upravljanje ljudskim resursima je razuman, ciljan i svrsishodan, stručni proces pronalaženja, pridobijanja, provjere i angažovanja ljudskih resursa, kao i njihovo raspoređivanje na poslove i zadatke koji najviše odgovaraju njihovim osobinama, sposobnostima i vještinama. Sva znanja, sposobnosti i vještine nisu podjednako potrebne za obavljanje različitih poslova u okviru organizacija u bezbjednosnom sektoru, i to u raznim starosnim dobima. „Na primjer, sa starošću opada brzina motornog reagovanja, te su to zadaci koji su sve manje pogodni za starije izvršioce. Nasuprot tome, sa starošću iskustvo raste, ali se postavlja pitanje u kojim

poslovima, aktivnostima i akcijama iskustvo jeste, a u kojima nije pozitivna stavka“. (Bajramović, 2016:212-239)

Upravljanje ljudskim resursima u organizacijama u bezbjednosnom sektoru je jedna od veoma značajnih funkcija koja objedinjuje brojne aktivnosti, kao što su: planiranje ljudskih resursa, analiza posla, regrutovanje, selekcija, ocjenjivanje performansi i upravljanje performansama. (Bajramović, 2016:212-239)

Upravljanje ljudskim resursima bavi se funkcionalnim objedinjavanjem karakternih osobina sposobnosti i vještina ljudskih resursa, na način da oni djeluju kao jedna funkcionalna cjelina. Upravljanje ljudskim resursima u bezbjednosnom sektoru je determinisan ciljevima organizacije i sigurnosnog sistema države gdje se ona i implementira. Jedan od ključnih zadataka reforme unutar organizacija sigurnosnog sektora i bezbjednosnog sistema, treba biti uspostavljanje funkcije upravljanja ljudskim resursima. Značaj upravljanja ljudskim resursima uslovljava potrebu da se u okviru bezbjednosnog sistema, konačno uspostavi posebna kadrovska službodonosna uprava koja bi se bavila samo pitanjem kadrova tj. upravljanje ljudskim resursima u bezbjednosnom sektoru. (Bajramović, 2016:212-239)

Pravilnim planiranjem ljudskih resursa može se odrediti optimalan broj zaposlenih radnika koji su u tom periodu potrebni organizaciji u bezbjednosnom sektoru. „Na primjer, ako se organizacija odluči za nabavku modernije opreme i poboljšanje rezultata rada, ona mora na vrijeme da počne da obučava službenike za rad na toj opremi; u protivnom, kupljena oprema će duži period stajati neiskorištena“. (Bajramović, 2016:212-239)

Planiranje ljudskih resursa može se posmatrati s više aspekata, od kojih su najznačajniji: (Bajramović, 2016:212-239)

- planiranje radi budućih potreba – svodi se na planiranje broja i stručnog profila ljudi koji će organizaciji biti neophodni u bližoj ili daljoj budućnosti;
- planiranje radi buduće uravnoteženosti – vrši se poređenjem broja potrebnih i broja zaposlenih radnika za koje se pretpostavlja da će ostati u organizaciji;
- planiranje privremenog ili trajnog otpuštanja kadrova – vrši se u organizacijama u kojima postoji potreba da se dio radnika proglasi viškom;
- planiranje odliva radne snage – podrazumijeva iskazivanje broja i stručnog profila kadrova koji odlaze u penziju, kadrova koji će duže odsustvovati s posla, koji namjeravaju da odu iz organizacije i sl.;

- planiranje prijema novih radnika – ogleda se u sagledavanju broja, strukture i profila kadrova koje treba primiti i u predviđanju dinamike kojom treba zapošljavati te kadrove.
- planiranje obuke i usavršavanja zaposlenih – podrazumijeva definisanje uslova, programa i ciljeva obuke i određivanje ljudi koji će se brinuti za njeno uspješno odvijanje.

5. AGENCIJE ZA OSIGURANJE I ZAŠTITU LICA I IMOVINE

Globalne društvene promjene i procesi društvene tranzicije, kao i novi oblici ugrožavanja lica i imovine u novim ekonomskim uslovima koji su sve izraženiji zadnjih godina, učinili su znatno složenijim i produbili problem mjesta i uloge privatne bezbjednosti u sistemu obezbjeđenja lica i imovine, kao i problem same organizacije i djelatnosti sistema obezbjeđenja. Naime, suštinsko pitanje svakog subjekta (bez obzira na svojinski odnos) jeste kako da na odgovarajući način štiti i zaštititi ljude i svoju imovinu. U tu svrhu uspostavlja se sistem obezbjeđenja koji treba da omogući efikasnu zaštitu od svih izvora i nosilaca ugrožavanja. U sklopu sistema obezbjeđenja nadležni subjekti djeluju preventivno i represivno kako bi spriječili razne oblike kriminalnih i asocijalnih djelatnosti i otkrili krivična djela i druge oblike ugrožavanja imovine i lica, a sve na osnovu pozitivnih zakonskih propisa. Prema tome, može se govoriti o obezbjeđenju kao uspostavljenom sistemu (sistem obezbjeđenja), s obzirom da je normativno pravno regulisan odgovarajućim zakonom i podzakonskim aktima i da je kao takav zaživio u svakidašnjem životu, upravo kroz adekvatnu djelatnost subjekata koji su nadležni i ovlašteni za preduzimanje mjera na planu zaštite lica i imovine. S obzirom na to, sistem obezbjeđenja predstavlja sastavni dio sistema bezbjednosti društva koji se sastoji od više podsistema bezbjednosti u okviru kojeg subjekti sistema obezbjeđenja ostvaruju odgovarajuću saradnju s ciljem zaštite vitalnih vrijednosti društva. (Kržalić, 2007:8-15)

Krajem prošlog stoljeća se u svim zemljama u tranziciji mogao uočiti porast privatnog sektora bezbjednosti u cjelini, a posebno djelatnosti privatnog obezbjeđenja. Naime, različiti faktori usloveli su potrebu za sofisticiranim oblicima zaštite od protivpravni radnji koje date države nisu mogle (ili htjele) da osiguraju: krupne promjene u ekonomskom i političkom sistemu, brz proces privatizacije, visok stepen kriminala, korupcija u javnim institucijama, loši standardi u vršenju dužnosti policije itd. S tim u vezi, kao prethodno pitanje javlja se problem definisanja djelatnosti privatnog obezbjeđenja. Nesporno je da oblast privatnog obezbjeđenja obuhvata zaštitnu (odn. samozaštitnu) djelatnost, koju čine fizičko i različiti vidovi tehničkog obezbjeđenja lica, objekata i druge imovine. To podrazumijeva angažovanje specijalizovanih radnika na poslovima sprovođenja i stručne kontrole bezbjednosne zaštite, primjenu posebnih mjera prilikom skladištenja i čuvanja oružja i municije, fizičku i tehničku zaštitu objekata - pogotovo prostorija u kojima su smješteni vitalni pogoni i postrojenja, sistem tehničkog obezbjeđenja zgrada i prostora, izdavanje službenih legitimacija i bezbjednosno-propusnih dokumenata, kao i posebno obezbjeđenje

pri čuvanju i transportu novca i dragocjenosti, i sl. Prema tome, privatno obezbjeđenje obuhvata niz normativnih, operativnih, informativnih i obrazovno-edukativnih radnji i mjera kojima se uspostavljaju: organizacija vršenja poslova fizičko-tehničkog obezbjeđenja lica, objekata i druge imovine; funkcionisanje službe fizičko-tehničkog obezbjeđenja; kadrovski sastav službe fizičko-tehničkog obezbjeđenja; opremljenost potrebnim sredstvima i opremom; obučavanje i stručno osposobljavanje izvršilaca fizičko-tehničkog obezbjeđenja lica, objekata i druge imovine, i dr. Takvi sadržaji privatnog obezbjeđenja nametnuli su potrebu profesionalizacije i standardizacije, a prije svega potrebu cjelovitog i kvalitetnog normativnog uređenja ove oblasti. Realizovanjem datih potreba stvaraju se osnovne pretpostavke za uspješno organizovanje i funkcionisanje preduzetnika, internih službi obezbjeđenja i specijalizovanih privrednih društava (agencija) za obezbjeđivanje lica, imovine i poslovanja, ali i za sveukupnu zaštitu društva od krađa, šteta i drugih štetnih pojava. Tokom posljednje dvije decenije, privatno obezbjeđenje je i u svim zemljama zapadnog Balkana preraslo iz sporednog u jedan od ključnih subjekata zaštite lične i imovinske sigurnosti. (Cikotić, et. All, 2018:55-61)

Fizičko obezbjeđenje lica i imovine se organizacijski najčešće postavlja u obliku službe fizičkog obezbjeđenja (rukovodeći kadar i neposredni izvršioци), koje se sastoji od određenog broja radnika koji posjeduju oružje i opremu, a čiji zadatak je obezbjeđenje preduzeća sa svim njegovim vrijednostima i interesima. Fizička zaštita, saglasno tome, predstavlja zaštitu ljudi i imovine od uništenja, oštećenja, prisvajanja i drugih oblika djelovanja opasnog ili štetnog po život i zdravlje ljudi i imovinu preduzeća. Tehničko obezbjeđenje podrazumijeva mehaničku i elektronsku zaštitu lica i imovine, i najčešće je organizaciono postavljeno u okviru službe obezbjeđenja u onim preduzećima gdje je organizovano. (Pirić, 2018:14-21)

Tehnička komponenta se sprovodi putem primjene mehaničkih i elektronskih sredstava zaštite i opremom koja je namijenjena za te potrebe. Bezbjednosno-zaštitna komponenta obezbjeđenja funkcionalno povezuje prethodne dvije komponente sistema obezbjeđenja i daje nove sadržaje koji kvalitativno podižu na veći nivo cjelokupan sistem obezbjeđenja lica i imovine. Ovaj vid zaštite je okrenut čovjeku kao bitnom faktoru svakog sistema obezbjeđenja i njegovim odnosima prema unutrašnjem i spoljašnjem okruženju i obuhvata zaštitu imovine i cjelokupnog poslovanja preduzeća, uključujući organizaciju i pravnu regulativu. Predmet interesovanja bezbjednosno zaštitne komponente čine: subjekti obezbjeđenja, izvori i oblici ugrožavanja, metod prijema novih radnika, prevencija –

sprječavanje nasilja na radnom mjestu, proaktivne i reaktivne mjere obezbjeđenja lica i imovine, kultura poslovne zaštite i komunikacije (obuhvata pravila poslovnog bontona sa segmentima zaštite), zaštita informacija i informacionih sistema, bezbjednosne procedure, zaštitu intelektualne svojine, obuka rukovodnih kadrova i svih zaposlenih, obavezu provjere boniteta, zaštita naziva i zaštitnog znaka preduzeća i dr. (Ćurić, 2016:22-24)

Polazeći od toga, sa sigurnošću se može zaključiti da sistem obezbjeđenja lica i imovine predstavlja jedan od podsistema u sistemu bezbjednosti. On sadrži osnovne konture, ali i specifičnosti u odnosu na sistem bezbjednosti u cjelini. U suštini, to je podsistem sistema javne i državne bezbjednosti koji u sebe uključuje pojedine elemente i jednog i drugog sistema. Sadržinski, ovaj sistem obuhvata niz radnji i mjera u sklopu organizacije fizičkog i tehničkog obezbjeđenja i bezbjednosno-zaštitne komponente, radi sprječavanja raznih kriminalnih radnji i drugih oblika ugrožavanja lica i imovine, otklanjanja eventualnih posljedica i otkrivanja učinilaca ugrožavajućih djela, s ciljem efikasnije zaštite vitalnih vrijednosti i uspješnijeg poslovanja preduzeća. Prema tome, on predstavlja angažovanje fizičke komponente, uz primjenu tehničke komponente, i primjenu savremenih metoda, načina i organizacije rada (bezbjednosno-zaštitna komponenta), radi uspješnog proaktivnog (planiranjem, odvrćanjem i prevencijom) i reaktivnog (sanacijom eventualno nastalih posljedica) djelovanja s ciljem sprječavanja ili suzbijanja pojava ugrožavanja lica i oštećenja ili neovlaštenog prisvajanja imovine preduzeća. (Ćurić, 2016:22-24)

Osnovni ciljevi sistema obezbjeđenja su bezbjedniji i bolji uslovi rada preduzeća kroz obezbjeđenje i zaštitu vrijednosti preduzeća, što za krajnji rezultat ima bolji tržišni položaj preduzeća i povećanje njegovog profita. Navedenim ciljevima upotpunjuje se sadržaj sistema obezbjeđenja preduzeća koji čini skup normativnih, organizaciono-tehničkih, preventivno-operativnih, obrazovno-kontrolnih i drugih službenih radnji i mjera fizičko-tehničke i druge zaštite od ugrožavanja lica i imovine subjekata koji se obezbjeđuju. U pitanju su podsistemi – fizičkog, tehničkog, protivpožarnog i drugog obezbjeđenja i zaštite (zaštita na radu, zaštita životne sredine), kao i bezbjednosno-zaštitna komponenta. Dakle, riječ je o kompleksnom sistemu, konstituisanom od više podsistema koji imaju posebne snage, sredstva, metode, organizaciju i dr. Zbog toga je razumljivo postojanje problema višeznačnosti u funkcionisanju i efikasnosti ovog sistema, što se u praksi manifestuje kao nemogućnost rigoroznog razgraničenja nadležnosti u obavljanju poslova obezbjeđenja i njihovog svođenja na fizičko obezbjeđenje. Ovakvom stanju nediferenciranosti elemenata sistema obezbjeđenja pogodovala je činjenica da nema jasne teorijske utemeljenosti tog

sistema. Zbog toga bi po jednim, ovaj (pod)sistem pripadao sistemu bezbjednosti (pošto obezbjeđuje vitalne vrijednosti društva i u okviru tog sistema je i nastao), po drugima on pripada sistemu odbrane (jer, u krajnjem, otkriva i otklanja opasnosti bilo da su prirodnog ili društvenog karaktera, čime utiče i na stabilnost odbrane društva), a po trećim spada u još uži dio odbrane tj. civilnu odbranu. Međutim, bez obzira gdje je svrstavan, sistem obezbjeđenja je nedovoljno teorijski izgrađen, normativno neregulisan i doktrinarno-strategijski nekoncepiran. (Ćurić, 2016:22-24)

Uprkos tome, može se zaključiti da sistem obezbjeđenja lica i imovine preduzeća obuhvata niz normativnih, operativnih, informativnih i obrazovno-edukativnih radnji i mjera kojima se uspostavlja: organizacija vršenja poslova fizičko-tehničkog obezbjeđenja; funkcionisanje službe i sistema fizičko-tehničkog obezbjeđenja; kadrovski sastav službe fizičko-tehničkog obezbjeđenja; opremljenost potrebnim sredstvima i opremom; obučavanje i stručno osposobljavanje radnika fizičko-tehničkog obezbjeđenja za rad, i drugo. (Ćurić, 2016:22-24)

5.1. Fizičko osiguravanje lica i imovine

Polazeći od pozitivnih i ranije važećih propisa, kao i od dosadašnjih iskustava i potreba prakse, u teoriji je zastupljen stav po kome je konkretna organizacija službe fizičkog obezbjeđenja uslovljena potrebama i zahtjevima koji su unaprijed definisani od strane sistema obezbjeđenja lica i imovine preduzeća. Naime, ustanovljene potrebe i zahtjevi se mogu pravilno, kvalitetno i blagovremeno ispuniti kroz tri osnovna organizaciona oblika službe fizičkog obezbjeđenja: (Ibrahimbegović, 2017:15-24)

1. sopstvena služba fizičkog obezbjeđenja (služba fizičkog obezbjeđenja kao organizaciona cjelina preduzeća, odnosno ustanove),
2. angažovana služba fizičkog obezbjeđenja (služba fizičkog obezbjeđenja koju iznajmljuju preduzeća specijalizovana u ovoj oblasti), i
3. kombinovana služba fizičkog obezbjeđenja (djelimično sopstvena, djelimično angažovana služba fizičkog obezbjeđenja).

Četvrti organizacioni oblik je zatečena - zajednička služba fizičkog obezbjeđenja i on predstavlja specifičan oblik koji se javlja kod velikih poslovnih objekata koje koristi više različitih preduzeća, gdje se služba fizičkog obezbjeđenja organizuje za cijeli objekat.

U Bosni i Hercegovini se koriste svi ovi modaliteti fizičkog obezbjeđenja, tj. vrši se korištenje usluga specijalizovanih organizacija za pružanje fizičko-tehničke zaštite; organizovanje sopstvene službe obezbjeđenja što je najčešći i najprihvatljiviji oblik

organizovanja službe obezbjeđenja, naročito za veća preduzeća; organizovanje zajedničke službe obezbjeđenja za više preduzeća koja su smještena u istoj zgradi ili su im objekti u neposrednoj blizini. (Ibrahimbegović, 2017:15-24)

Vjerovatno je dominantnost fizičkih rizika ugrožavanja uslovila da se fizičko obezbjeđenje smatra sinonimom za sistem obezbjeđenja. Ono predstavlja neposredno osiguranje i čuvanje lica i imovine od strane pripadnika obezbjeđenja. Ispoljava se, prije svega, preduzimanjem preventivnih, a u nekim okolnostima i represivnih mjera i radnji od strane ovlaštenog radnika obezbjeđenja. Inače je poslove fizičkog obezbjeđenja moguće razvrstati u četiri grupe, i to:

- zaštita lica i imovine;
- transport novca i ostalih vrijednosti;
- zaštita osoba (bodyguard) i
- obezbjeđenje javnih skupova.

Evidentno je da samo grupisanje poslova ukazuje na složenost ovog sadržaja obezbjeđenja i na njegovo mjesto u ukupnom sistemu obezbjeđenja. Društveno-ekonomske promjene su uslovile kako promjene u samoj djelatnosti obezbjeđenja tako i u okviru samih sadržaja obezbjeđenja. Proširenje poslova fizičkog obezbjeđenja posebno bi se odnosilo na poslove praćenja novca, zaštitu lica i obezbjeđenje javnih skupova. (Pezerović, 2014:15-21)

Obezbjeđenje je sastavni dio redovne djelatnosti preduzeća. Na koji će se način neposredno organizovati fizičko i tehničko obezbjeđenje lica i imovine, zavisiće od mnogih faktora, a prije svega od materijalnih mogućnosti, broja objekata koji se čuvaju, karaktera poslovanja i sl. Međutim, bez obzira na odabrani način organizovanja službe obezbjeđenja, bitno je da odgovornost za uspješno obavljanje ovih poslova snosi subjekt čija se imovina obezbjeđuje. Zato će uvijek i kod svih rješenja, biti određeno jedno lice za menadžera - šefa službe obezbjeđenja, koje će biti odgovorno za bezbjednost lica i imovine. (Cikotić, et. All, 2018:66-68)

Posebno treba imati u vidu da se obezbjeđenje, kao redovna ali i svojevrsna aktivnost u procesu rada, zasniva na određenim načelima koja su provjerena u dugogodišnjoj praksi ovih službi, kako na prostorima Bosne i Hercegovine tako i svih bivših jugoslovenskih republika, tako i u drugim zemljama. Ukoliko bi se ta načela zapostavila, mogla bi se nanijeti ozbiljna šteta, prije svega imovini preduzeća, jer bi se u samoj službi obezbjeđenja javljale određene slabosti koje bi umanjivale njenu efikasnost. Među više tih načela, kao bitna bi trebalo izdvojiti sljedeća: (Kajmaković i Knežević, 2018:1-11)

a) Mjere obezbjeđenja moraju biti srazmjerne riziku - to je osnovno načelo u ovoj oblasti i predstavlja polazište za organizovanje službe obezbjeđenja i određivanje svih mjera kojima se štite lica i imovina preduzeća. Nepridržavanje ovog načela, bilo da su mjere obezbjeđenja pretjerane ili nedovoljne, može da ima ozbiljne posljedice po lica i imovinu preduzeća. Ukoliko su mjere obezbjeđenja iznad stvarnih potreba, one će usporavati i ometati redovno poslovanje preduzeća i stvarati neraspoloženje kod zaposlenih i posjetilaca, a samim tim i odbojnost prema svim mjerama koje preduzima služba obezbjeđenja. Nedovoljne mjere obezbjeđenja, s druge strane, stvaraju veću mogućnost da dođe do napada na lica i imovinu.

b) Mjere obezbjeđenja imaju preventivan karakter - ovo je načelo koje se odnosi na svakodnevnu aktivnost službe obezbjeđenja i ukazuje na to da je služba obezbjeđenja prvenstveno dužna da otklanja faktore, tj. uzroke i uslove koji mogu da dovedu do napada na lica i imovinu, ili da olakšaju takav napad. Drugim riječima, prvi zadatak službe je da maksimalno doprinese da do napada uopšte i ne dođe. Sigurno je da u velikoj mjeri preventivno djeluje već i samo saznanje da preduzeće ima dobro uređenu i opremljenu službu neposrednog fizičkog, ali i tehničkog obezbjeđenja. To je opomena mogućem napadaču da svoju namjeru neće moći da ostvari, pošto će se sukobiti sa obučanim i sposobnim protivnikom, a ako i uspije, mnogo je vjerovatnije da će ga policija otkriti i uhapsiti.

c) Neophodnost saradnje službe obezbjeđenja sa svim strukturama, tj. sa ostalim zaposlenim u preduzeću i relevantnim faktorima izvan njega - predstavlja takođe jedno od najvažnijih načela u radu službe obezbjeđenja. Ono proizlazi iz činjenice da bezbjednost preduzeća nije samo stvar službe obezbjeđenja, nego da zavisi i od saradnje i ponašanja ostalih zaposlenih lica. Isto tako, ne može se bezbjednost preduzeća posmatrati izolovano od bezbjednosti cijelog regiona, opštine i susjednih preduzeća. Zbog toga je služba obezbjeđenja dužna da organizuje saradnju sa svim zaposlenima u preduzeću, a pogotovu sa radnicima, i da doprinosi razvijanju njihove bezbjednosne kulture.

Izvan preduzeća, služba obezbjeđenja treba da ostvari, prije svega, saradnju sa policijom (organima javne bezbjednosti), kao i sa službama obezbjeđenja susjednih preduzeća i drugih organa ili organizacija. Saradnja sa organima javne bezbjednosti treba da doprinese uzajamnom obavještanju o svim činjenicama koje su od značaja za bezbjednost i stanje kriminaliteta i drugih štetnih pojava na području na kome je dato preduzeće locirano, kao i usklađivanju različitih mjera bezbjednosti preduzetih u svim zainteresovanim preduzećima.

d) Poslovi obezbjeđenja su nespojivi sa ostalim poslovima u preduzeću - pripadnici službe obezbjeđenja, pored svojih redovnih poslova, odnosno uz svoje redovne poslove ne bi trebalo da se bave drugim poslovima. Ne možemo očekivati da će čuvar savjesno štiti imovinu, ukoliko u toku radnog vremena mora da napušta svoje radno mjesto da bi obavio neki drugi posao, odnosno ako istovremeno sa čuvarskim obavlja i kurirske ili slične poslove. Isto tako je iluzorno očekivati da će lica na drugim radnim mjestima, pored svojih redovnih poslova, uspješno obavljati i poslove obezbjeđenja.

e) Kvalitet službe obezbjeđenja je važniji od broja čuvara koji te poslove obavljaju - presudno je za uspješan rad službe obezbjeđenja to kakvim kadrovima ona raspolaže. Nesporno je da više vrijedi brojčano slabija, ali dobro obučena i dobro opremljena služba, od kvantitativno jače službe koja je sastavljena od loše obučenih i slabo opremljenih i što je možda najvažnije, nedovoljno motivisanih i nezadovoljnih čuvara. Brojčano jaka ali nekvalitetna služba obezbjeđenja stvara varljivo osjećanje bezbjednosti, koje je za lica i imovinu preduzeća posebno opasno.

f) Pripadnici službe obezbjeđenja moraju za vrijeme vršenja svojih dužnosti i sami biti dovoljno zaštićeni - iako su pripadnici službe obezbjeđenja obavezni da savjesno obavljaju svoju dužnost i da se tom prilikom izlažu određenim opasnostima, sistem i način vršenja službe treba da budu tako postavljeni da se oni ne izlažu pogibeljnim situacijama. Prije svega, čuvar treba da bude naoružan i obučen za primjenu fizičke snage i vatrenog oružja, a sistem obezbjeđenja tako organizovan da čuvar, u slučaju potrebe, može da dobije brzu pomoć. Očigledno je, naime, da se čuvar, ukoliko je napadnut on ili objekt koji obezbjeđuje, i ukoliko ne može brzo da dobije potrebnu pomoć, neće izlagati opasnosti; čuvat će prvenstveno svoj život, a od takvog radnika služba obezbjeđenja realno nema velike koristi.

g) Sistem obezbjeđenja preduzeća je jak onoliko koliko je jaka najslabija tačka u tom sistemu - službu obezbjeđenja čine kako pripadnici obezbjeđenja (čuvari), tako i tehnička sredstva i pomagala koja im služe (prepreke, ograde, vrata, brave, kase i sl.). U sistemu obezbjeđenja ne smije biti slabih tačaka. Pri tome je od posebnog značaja i činjenica da ne vrijede ni najsavremeniji alarmni sistem, ako ljudi koji ih nadgledaju ne obavljaju savjesno svoje dužnosti.

Agencije za osiguravanje lica i imovine preduzeća su "legalizovane" Zakonom o agencijama za obezbjeđenje i osiguravanje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti BiH iz 2002. godine. Odredbama tog zakona izričito je propisano da djelatnost obezbjeđenja lica i imovine

moгу obavljati preduzeća osnovana u skladu sa članom 8. Zakona o preduzećima, kao i preduzeća za obavljanje djelatnosti obezbjeđenja lica i imovine. Predviđeno je da preduzeća koja imaju odobrenje za obavljanje poslova obezbjeđenja lica i imovine ne smiju obavljati poslove obezbjeđenja lica i imovine koji su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i drugih organa državne uprave, te primjenjivati operativne metode i sredstva koja na temelju posebnih propisa primjenjuju ministarstva i drugi nadležni organi državne uprave. Najzad, preduzećima koja imaju odobrenje za obavljanje poslova obezbjeđenja lica i imovine, zabranjeno je obavljanje tih poslova za organe državne vlasti i predstavničke, odnosno izvršne organe opština, gradova. (Kajmaković i Knežević, 2018:15-23)

Agencije (preduzeća) za osiguravanje lica i imovine mogu započeti sa radom jedino na osnovu odobrenja Ministarstva unutrašnjih poslova, kojim se utvrđuje da ispunjavaju propisane uslove - u smislu da imaju poslovni prostor uređen u skladu sa propisima o posebnim prostornim i tehničkim uslovima za smještaj oružja, te zaštitu od požara, krađe i drugih nezgoda i zloupotreba, zatim da imaju akt o sistematizaciji radnih mjesta pripadnika obezbjeđenja sa propisanom stručnom spremom, opisom poslova i ovlaštenjima zaposlenih za svako radno mjesto, kao i da imaju svoj zaštitni znak. Pored ovih uslova, kao i uslova propisanih pomenutom odredbom Zakona o preduzećima iz 1998. godine, u Zakonu o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti taksativno su nabrojani uslovi koje mora ispunjavati fizičko lice kao osnivač i vlasnik preduzeća osnivača, i to: (Kajmaković i Knežević, 2018:15-23)

- da je državljanin BiH i da ima prebivalište u Bosni i Hercegovini,
- da je punoljetno lice,
- da svojim dosadašnjim načinom života, ponašanjem ili aktivnošću ukazuje da će savjesno i odgovorno obavljati djelatnost obezbjeđenja lica i imovine,
- da ima opštu zdravstvenu sposobnost, što dokazuje potvrdom ovlaštene zdravstvene ustanove,
- da nije osuđivano za krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti, kao i za druga krivična djela počinjena iz koristoljublja ili iz nečasnih pobuda ili koja ga čine nepodobnim za obavljanje djelatnosti obezbjeđenja lica i imovine,
- da nije kažnjavano za prekršaje javnog reda i mira sa obilježjima nasilja ili druge prekršaje koji ga čine nepodobnim za obavljanje djelatnosti obezbjeđenja lica i imovine,
- da mu nije izrečena zaštitna mjera za obavljanje djelatnosti.

Dokazi o ispunjavanju uslova prilažu se uz zahtjev za izdavanje odobrenja za obavljanje djelatnosti obezbjeđenja lica i imovine Centru javne bezbjednosti, mjesno nadležnom prema mjestu prebivališta odnosno sjedištu osnivača, koji o zahtjevu odlučuje rješenjem. Odobrenje se neće izdati licu protiv kojeg je pokrenuta istraga ili se protiv njega vodi krivični postupak ili prekršajni postupak za navedene prekršaje ili krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti, kao i za druga krivična djela počinjena iz koristoljublja ili iz nečasnih pobuda ili koja ga čine nepodobnim za obavljanje djelatnosti obezbjeđenja lica i imovine, do pravosnažnosti rješenja kojim se obustavlja istraga ili se odbacuje zahtjev za vođenje prekršajnog postupka ili obustavlja prekršajni postupak, odnosno do pravosnažnosti presude kojom se okrivljeni oslobađa ili se optužba protiv njega odbija. (Pezerović, 2014:51-55)

S druge strane, poslove osiguravanja i obezbjeđenja lica i imovine mogu da obavljaju samo ona lica koja imaju ovlaštenja za obavljanje tih poslova (pripadnici obezbjeđenja). Zakonom su precizno određeni uslovi koje moraju ispunjavati fizička lica da bi dobila ovlaštenja za obavljanje poslova obezbjeđenja lica i imovine, tj. svojstvo pripadnika obezbjeđenja. Na osnovu zahtjeva za izdavanje ovlaštenja i dokaza o ispunjavanju uslova, nadležni Centar javne bezbjednosti donosi rješenje kojim se podnosiocu zahtjeva izdaje ovlaštenje za obavljanje poslova fizičke zaštite.

Tako se ovlaštenje za obavljanje poslova fizičkog obezbjeđenja može izdati licu koje:

- je državljanin BiH i ima prebivalište u Bosni i Hercegovini,
- je punoljetno,
- svojim dosadašnjim načinom života, ponašanjem ili aktivnošću pokazuje da će odgovorno obavljati poslove,
- ima opštu zdravstvenu sposobnost i posebnu društvenu i fizičku sposobnost, što dokazuje potvrdom ovlaštene zdravstvene ustanove,
- ima najmanje srednju stručnu spremu, i
- ima stručni ispit za obavljanje poslova fizičkog obezbjeđenja položen pred ispitnom komisijom Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ovlaštenje se neće izdati licu osuđenom za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, licu koje je osuđeno za krivično djelo počinjeno iz koristoljublja ili za krivično djelo počinjeno iz nečasnih pobuda ili koje ga čini moralno nepodobnim za obavljanje poslova fizičkog obezbjeđenja, niti lice koje je kažnjavano za prekršaje javnog reda i mira sa obilježjem nasilja ili za druge prekršaje koje ga čine nepodobnim za obavljanje djelatnosti

obezbjedenja lica i imovine, licu protiv kojeg je pokrenuta istraga ili se protiv njega vodi krivični postupak ili prekršajni postupak za navedena krivična djela i prekršaje, kao i licu koje se svojim dosadašnjim ponašanjem pokazalo kao nepouzdana za obavljanje tih poslova, a posebno lice koje češće i prekomjerno uživa alkohol, pokazuje strast za kockanje ili rasipništvo, ima sklonosti ka nasilju u porodici ili iz nekih drugih razloga suprotnih moralu sredine u kojoj živi. (Topić, 2020:14-21)

Agencije (preduzeća) mogu obavljati poslove osiguravanja i obezbjedenja lica i imovine samo na osnovu ugovora sklopljenog u pisanom obliku između preduzeća za obavljanje obezbjedenja lica i imovine i korisnika usluga i ovjerenog radnog naloga. Takođe, u obavljanju poslova fizičkog obezbjedenja dopušteno je korištenje posebno obučениh pasa čuvara, u ograđenom prostoru koji se obezbjeđuje. Pored toga, agencijama (preduzećima) koje obavljaju poslove fizičkog obezbjedenja dozvoljena je nabavka propisane vrste kratkog vatrenog oružja za najviše polovinu zaposlenih koji prema aktu o sistematizaciji, u obavljanju poslova obezbjedenja lica i imovine mogu nositi vatreno oružje za samoodbranu. Kako se vršenje poslova fizičke zaštite odvija u smjenama, smatra se da ovakvo zakonsko rješenje ne ometa proces rada, tj. obezbjeđivanja lica i imovine preduzeća. Ovo ograničenje, odnosno izražena restriktivnost u pogledu propisivanja uslova za nabavku oružja, posebno je zanimljiva i zaslužuje dodatni komentar. (Kržalić, 2007:22-27)

Zakonom je propisano da se može nabavljati vatreno oružje najviše za 50% zaposlenih koji vrše poslove fizičke zaštite, jer je to standard utvrđen relevantnim međunarodnim dokumentima. U tom smislu, Konvencijom OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Akcionim programom OUN za sprječavanje, borbu protiv i iskorjenjivanje ilegalne trgovine lakim i malokalibarskim naoružanjem, koji proističe iz nje, utvrđena je, kao preporuka, obaveza država da kroz nacionalne zakone, propise i procedure utiču na sprječavanje, borbu protiv i iskorjenjivanje ilegalne trgovine lakim i malokalibarskim oružjem u svim njegovim vidovima. Na kraju treba istaći da su agencije (preduzeća) koje se bave poslovima osiguravanja i obezbjedenja dužne voditi evidencije o ugovorima sklopljenim sa strankama, vatrenom oružju, zaposlenim radnicima zaduženim za rukovanjem oružjem i objektima, te o prostorima i licima koja se obezbjeđuju. (Kržalić, 2007:22-27)

5.2. Tehničko obezbjeđivanje i osiguravanje lica i imovine

Pod tehničkim obezbjeđenjem i zaštitom lica i imovine podrazumijevamo obezbjeđenje koje se ostvaruje tehničkim sredstvima i uređajima čija se vrsta, namjena, kvalitet i primjena određuju posebnim propisima. Pri tome se tehničko obezbjeđenje vrši na području prostora ili objekata koji se obezbjeđuju, te u pratnji i obezbjeđenju prilikom prevoza lica koja se neposredno obezbjeđuju, zatim prilikom transporta novca, vrijednosnih papira, plemenitih kovina, metala i drugih vrijednosti po zahtjevu zainteresovanih stranaka. (Ćurić, 2016:31-34)

Prema tome, tehničko obezbjeđenje predstavlja zaštitu i sprječavanje neovlaštenog pristupa licu ili objektu, dokumentu, sredstvu i slično, uz pomoć upotrebe tehničkih sredstava i opreme. Njegova pojava je razumljiva u eri tehničko-tehnoloških dostignuća i svakako je doprinjela efikasnosti sistema obezbjeđenja. Međutim, to ne znači umanjivanje uloge fizičkog obezbjeđenja. Čovjek upravlja tehničkim sredstvima zaštite, a u momentu nastanka opasnosti ili uslova za njeno ispoljavanje aktivira se i preduzima mjere sprječavanja ili otklanjanja opasnosti. (Ćurić, 2016:31-34)

Sredstva i oprema tehničkog obezbjeđenja mogu biti mehanička, elektronska ili kombinovana, koja se i najčešće upotrebljavaju. Mehanička sredstva su razne vrste ograda, rampe, specijalne građevinske konstrukcije, kase, trezori i sl. Razni oblici i vrste tj. sistemi elektronskih uređaja i opreme omogućavaju sljedeće: (Kajmaković i Knežević, 2018:60-65)

- neprekidan nadzor objekta obezbjeđenja sa jednog mjesta,
- ekonomičnije angažovanje obezbjeđenja,
- rekonstrukciju događaja,
- otkrivanje neovlaštenog lica ili nedozvoljenog stanja,
- postizanje psihološkog efekta u preventivnom smislu,
- omogućavanje kontrole rada službe obezbjeđenja,
- pouzdanije kontrolisanje unošenja eksplozivnih, jonizacionih i drugih opasnih materija,
- brže otkrivanje provalnih, prepadnih i diverzantskih sredstava, požara i sl.

Izbor tehničkih sredstava i sistema koji će se primjeniti u konkretnoj zaštiti određenog objekta, u prvom redu zavisi od bezbjednosne procjene (procjene ugroženosti) i propisanog stepenovanja zaštićenosti objekta. Pri tome se moraju uzeti u obzir sljedeće okolnosti: (1) vrsta, namjena, veličina i izgled objekta; (2) režim rada i način korištenja objekta; (3) oprema,

predmeti i dokumenta koja se u objektu nalaze ili će se nalaziti, i (4) stepen rizika od njihovog oštećenja, otuđenja ili uništenja. Prema evropskim standardima, stepenovanje ugroženosti, a time i nivo zaštite objekata, moguće je u više kategorija - od minimuma (što je najčešći oblik zaštite za kuće i stanove) do najvišeg stepena zaštite koji se primjenjuje u nuklearnim centralama i sl. U svakom slučaju, upotrebljena sredstva moraju biti pouzdana, brza u prenosu informacija i zaštićena. (Kajmaković i Knežević, 2018:60-65)

Sistemima tehničke zaštite smatraju se sistemi koji su izvedeni, održavani i servisirani u skladu sa podzakonskom regulativom. Riječ je o sistemima za fizičko sprječavanje nedopuštenog pristupa objektu (specijalne ograde, rampe, barikade, sve vrste brava, neprobojna stakla i dr.) i elektronskim bezbjednosnim sistemima. Tako tehničko obezbjeđenje obuhvata različite vrste mehaničkih prepreka (ograde, rešetke, brave) i elektronsku zaštitu koja se odnosi na elektronske sisteme, sisteme zatvorene televizije, sisteme kontrole i nadzora pristupa i ulaza u objekat i elektronske sisteme koji ispunjavaju specifične zahtjeve korisnika. (Kajmaković i Knežević, 2018:60-65)

Sprovedenje tehničke zaštite, između ostalog, podrazumijeva izradu procjene ugroženosti šticećenog objekta; izradu bezbjednosnog elaborata; definisanje projektnog zadatka; projektovanje sistema tehničke zaštite; izradu sistema tehničke zaštite; stručni nadzor nad izvođenjem radova; obavljanje tehničkog pregleda i prijem sistema tehničke zaštite i održavanje i servisiranje sistema tehničke zaštite. (Kajmaković i Knežević, 2018:60-65)

U literaturi se najčešće ističu sljedeći sadržaji tehničke komponente sistema obezbjeđenja lica i imovine preduzeća: prepreke prirodne fizičke prepreke i barijere; mehanička zaštita; elektronska zaštita - alarmni sistemi (alarmne centrale, senzori, sirene, magnetni kontakti, dojava alarma; sistemi zatvorene, odnosno interne televizije (kamere, monitori i ostale komponente sistema CCTV); sistemi za kontrolu pristupa i detekciju; sistemi za kontrolu obilaska objekta; sistem elektronskih sredstava nadzora; sistemi za zaštitu od elektronske špijunaže i integrisani sistemi zaštite. (Kajmaković i Knežević, 2018:60-65)

Zakonom o agencijama za obezbjeđenje i osiguravanje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti BiH eksplicitno je određeno da se poslovi tehničke zaštite mogu obavljati samo na osnovu ovjerenog radnog naloga koji sadrži: ime i prezime pripadnika obezbjeđenja, naziv preduzeća, opis posla i broj ugovora, vrijeme obavljanja posla i potpis odgovornog lica. Osim toga, agencije (preduzeća) koje obavljaju poslove obezbjeđenja lica i imovine odgovorna su za ispravnost ugrađene tehničke opreme. U tom smislu, značajno je

napomenuti činjenicu da je u obavljanju poslova obezbjeđenja lica i imovine dozvoljena upotreba samo onih sredstava i uređaja koji imaju propisan kvalitet prema standardima, odnosno prihvaćenim pravilima tehničke prakse. (Pirić, 2016:77-85)

Ovlaštenje za obavljanje poslova tehničkog obezbjeđenja može se izdati licu koje ispunjava propisane uslove i ima odgovarajuću školsku spremu tehničkog smjera. Shodno tome lice može dobiti ovlaštenje za obavljanje poslova tehničkog obezbjeđenja, i to: postavljanje zaštitno-alarmnih sistema, održavanje tehničkih uređaja i sredstava, razvijanje tehničkih uređaja i sredstava, izradu procjene ugroženosti objekata ili prostora koji se obezbjeđuje, projektovanje tehničkih bezbjednosnih sistema, nadzor nad projektovanjem i izvođenjem radova tehničkih bezbjednosnih sistema, reviziju projektne dokumentacije tehničkih bezbjednosnih sistema i tehničkog prijema novoinstaliranih sistema. (Pirić, 2016:77-85)

Posebno treba naglasiti i okolnost da u Bosni i Hercegovini stručni nadzor nad izvođenjem poslova tehničke zaštite može obavljati samo pravno lice koje je registrovano za obavljanje poslova nadzora na način i pod uslovima utvrđenim zakonom. Tehnički pregled sistema tehničke zaštite podrazumijeva provjeru ispravnosti i funkcionalnosti svih uređaja i opreme koja čini sistem tehničke zaštite, provjeru usklađenosti sistema tehničke zaštite sa projektom, provjeru obučenosti lica, provjeru korisničkih uputstava za rukovanje i provjeru dokaza kvaliteta ugrađene opreme, na osnovu čega se sačinjava zapisnik. (Pirić, 2016:77-85)

5.3. Stanje privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Privatni sektor bezbjednosti u Bosni i Hercegovini je nešto relativno novo, međutim njegov značaj postaje sve veći, ne samo u bezbjednosnom već i u ekonomskom i socijalnom smislu. Imajući u vidu društveni značaj privatne bezbjednosti s jedne strane, i dileme i probleme kroz koje ovaj sektor prolazi, može se reći da privatna bezbjednost u Bosni i Hercegovini nije bila u dovoljnoj mjeri predmet interesovanja akademske zajednice, nevladinog sektora, niti vladinih institucija. Iako u posljednjih nekoliko godina u Bosni i Hercegovini su objavljivani radovi koji se bave privatnom bezbjednošću prostor za istraživanje ove problematike još uvijek je velik, posebno detektivske djelatnosti kojoj do sada nije posvećena adekvatna pažnja. (Topić, 2020:44-49)

Privatna bezbjednost u Bosni i Hercegovini formalno je uspostavljena 2002. godine donošenjem zakonskih propisa na teritoriji entiteta (Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine) i Brčko Distrikta. U tom kontekstu u Republici Srpskoj donijet je Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti, u Federaciji

Bosne i Hercegovine donijet je Zakon o zaštiti ljudi i imovine u Federaciji BiH, a u Brčko Distriktu, 2004. godine, donijet je zakon sličan pomenutom zakonu u Federaciji BiH. Navedenim zakonskim propisima uređuje se djelatnost sektora privatne bezbjednosti, određuju uslovi za osnivanje preduzeća za obezbjeđenje lica i imovine, prava i obaveze pripadnika fizičkog obezbjeđenja i privatnih detektiva, kao i nadzor nad radom preduzeća za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti. Najveći dio usluga u privatnom sektoru bezbjednosti odnosi se na obezbjeđenje imovine, najčešće u bankarskom sektoru i tržišnim centrima, zatim usluge tehničkog obezbjeđenja, obezbjeđenje lica i u manjem obimu bezbjednosno projektovanje, procjena rizika i usluge bezbjednosnog konsaltinga, dok je udio detektivskih usluga na tržištu Bosne i Hercegovine minimalan. (Topić, 2020:44-49)

Privatna bezbjednost u Bosni i Hercegovini jeste nešto novo što je još uvijek u fazi nastajanja i razvoja. Ova djelatnost može da ima konstruktivnu i predstavlja podršku javnoj bezbjednosti u kontroli kriminaliteta i bezbjednosti građana. Međutim, trenutno stanje nije zadovoljavajuće jer ovaj sektor može da ima daleko veću ulogu u ostvarivanju opšte bezbjednosti nego što je ima sada. Sadašnje stanje ukazuje da privatne kompanije za obezbjeđenje lica i imovine prvenstveno su usmjerene na sticanje profita, dok se nedovoljno pažnje posvećuje profesionalnom integritetu. Iako sektor privatne bezbjednosti u Bosni i Hercegovini ima zakonsko utemeljenje, pojedine zakonske odredbe u dobroj mjeri su neusklađene i ne odgovaraju potrebama prakse. U tom smislu bilo bi korisno istražiti postojeće neusklađenosti i predložiti određena adekvatna rješenja. Što se tiče profesionalnih i socijalno-ekonomskih aspekata privatne bezbjednosti takođe su prisutni brojni problemi. Iako domaće kompanije ulažu u materijalno-tehničku opremljenost nedovoljno su ulaže u ljudske potencijale. U tom smislu, agencije za obezbjeđenje lica i imovine trebale bi mnogo više pažnje da posvete ovim pitanjima, kao što su, izbor i način angažovanja pripadnika privatne bezbjednosti, njihove obuke, a posebno specijalističke, poboljšanju uslova za rad, povećanju plata i doprinosa za njih, sigurnosti na radu pripadnika privatne bezbjednosti, itd. Takođe, potrebno je podržati sindikalno organizovanje pripadnika privatne bezbjednosti i osnivanje profesionalnih udruženja. Pored toga neophodno je razvijati saradnju privatnog sektora bezbjednosti i policijskih agencija, ali i drugih agencija za sprovođenje zakona. Ovo je moguće postići na različite načine, a jedan od njih je uspostavljanje memoranduma o saradnji, ali i razvijanju svijesti o partnerskom i zajedničkom djelovanju u istom cilju – povećanje bezbjednosti građana. (Topić, 2020:44-49)

Posebno je potrebno naglasiti mogućnosti koju nudi detektivska djelatnost u privatnom sektoru bezbjednosti, a što je u Bosni i Hercegovini značajno zapostavljeno u odnosu na zemlje Evropske unije. Privatnu bezbjednost u Bosni i Hercegovini treba razvijati i usklađivati sa najboljim praksama u Evropskoj uniji i šire u svijetu. Ovaj sektor može da ostvari pozitivan uticaj na društvo u cjelini, i da svojim profesionalnim integritetom doprinese kontroli kriminaliteta, bezbjednosti građana, kapitala i stranih investicija, što su nužni preduslovi za Evropsku budućnost Bosne i Hercegovine. (Topić, 2020:44-49)

U različitim periodima sektor privatne bezbjednosti u Bosni i Hercegovini bio je, u izvjesnom obimu, regulisan odgovarajućim pravnim aktima koji su direktno ili indirektno uređivali njegovu organizaciju i djelatnost. Međutim, u određenim periodima nije bilo propisa koji su uređivali ovu problematiku, što je naročito bilo karakteristično za period poslije 1951. godine, kada je prestala sa radom industrijska milicija FNRJ. Početkom sedamdesetih godina prošlog vijeka u svim republikama bivše SFRJ, pa tako i u Bosni i Hercegovini, doneseni su posebni zakoni o osnovama društvene samozaštite. Odgovarajuće odredbe ovih zakona odnosile su se i na propisivanje organizacije, djelatnosti i ovlaštenja službi obezbjeđenja u preduzećima, a u sistemu samozaštite, imajući prije svega u vidu preventivnu djelatnost. Prema tome, sistem obezbjeđenja je u tom periodu funkcionisao u skladu sa postavljenim sistemom društvene samozaštite i bio je regulisan odgovarajućim zakonom, mada ne u potpunosti, jer su se zakonski propisi uglavnom odnosili na fizičku i tehničku zaštitu i predstavljali su pravni osnov preduzećima za donošenje vlastitog opšteg akta kojim se bliže uređuju fizička i tehnička zaštita njihovih objekata i druge imovine. Nestankom socijalističkog društvenog uređenja prestali su da važe ovi zakoni te je privatni sektor bezbjednosti ostao u jednom pravnom vakuumu, odnosno formalnopravno je bio neregulisan. (Topić, 2020:44-49)

Tek početkom XXI stoljeća uslijedilo je donošenje zakona, a na osnovu njih i odgovarajućih podzakonskih akata, koji su regulisali privatni sektor bezbjednosti i njegove djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Tako je sektor privatne bezbjednosti u Bosni i Hercegovini formalnopravno uspostavljen 2002. godine donošenjem zakonskih propisa na teritoriji entiteta, i to Zakona o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti u Republici Srpskoj i Zakona o agencijama za zaštitu ljudi i imovine u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno 2004. godine donošenjem Zakona o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Navedenim zakonskim propisima uređena je djelatnost sektora privatne bezbjednosti, tj.

određeni uslovi za osnivanje preduzeća za obezbjeđenje lica i imovine, prava i obaveze pripadnika fizičko-tehničkog obezbjeđenja i privatnih detektiva, obuka pripadnika fizičko-tehničkog obezbjeđenja i privatnih detektiva, kao i nadzor nad radom preduzeća za obezbjeđenje lica i imovine. (Topić, 2020:44-49)

Prema podacima Agencije za posredovanje i koordinaciju BiH, koja izdaje licence za agencije za zaštitu lica i imovine, u BiH je do 2020. godine izdano 141 licenca za rad ovih agencija. Međutim, postoje i agencije koje posluju bez licence, što otežava utvrđivanje preciznog broja poslovnih subjekata u sektoru privatne sigurnosti. Ipak, može se zaključiti da sektor privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini bilježi rast, a sve veći broj poslovnih subjekata u ovom sektoru pruža usluge zaštite lica i imovine. (Ibrahimbegović, 2017:54)

5.4. Izazovi sa kojim se susreću agencije za zaštitu i osiguravanje lica i imovine

U Bosni i Hercegovini, agencije za zaštitu lica i imovine moraju se pridržavati različitih zakona, propisa i standarda kako bi osigurale učinkovitu zaštitu svojih klijenata. Ovdje ćemo se usredotočiti na neke od glavnih zakona, propisa i standarda koji se primjenjuju u ovoj industriji.

Zakon o privatnom obezbjeđenju

Zakon o privatnom obezbjeđenju u Bosni i Hercegovini je glavni zakon koji regulira aktivnosti agencija za zaštitu lica i imovine. Ovaj zakon utvrđuje uvjete i kriterije za izdavanje dozvola za obavljanje ovih aktivnosti, kao i obaveze agencija i njihovih zaposlenika u pogledu zaštite lica i imovine.

Pravilnik o obuci za licenciranje lica u oblasti privatnog obezbjeđenja

Ovaj pravilnik propisuje uslove i način provođenja obuke za osposobljavanje za licenciranje lica u oblasti privatnog obezbjeđenja. Ova obuka uključuje teorijski dio, praktičnu obuku i provjeru znanja, a mora se provesti prije izdavanja dozvola za rad u agencijama za zaštitu lica i imovine.

Standardi kvalitete usluga za zaštitu lica i imovine

Ovi standardi propisuju kriterije i zahtjeve za kvalitetu usluga koje pružaju agencije za zaštitu lica i imovine. Ovi standardi pokrivaju sve aspekte poslovanja, uključujući upravljanje, obuku zaposlenika, procjenu rizika, planiranje operacija, komunikaciju s klijentima i drugo.

Zakon o zaštiti ličnih podataka

Ovaj zakon propisuje zahtjeve i obaveze za prikupljanje, obradu i korištenje ličnih podataka u okviru aktivnosti agencija za zaštitu lica i imovine. Agencije su obavezne osigurati zaštitu ličnih podataka svojih klijenata i drugih osoba s kojima dolaze u kontakt.

Uz ove zakone, propise i standarde, agencije za zaštitu lica i imovine također moraju se pridržavati drugih zakona koji se primjenjuju na različita područja njihovog poslovanja.

Problemi i izazovi sa kojima se suočavaju agencije za zaštitu lica i imovine su nedostatak obuke i osposobljavanja ljudi za rad, nedovoljna plata i loši uslovi rada, nedostatak opreme i tehnologije, nedovoljna saradnja s policijom i drugim sigurnosnim agencijama za zaštitu lica i imovine u Bosni i Hercegovini.

Nedostatak obuke i osposobljavanja za rad - Jedan od ključnih problema s kojima se agencije za zaštitu lica i imovine u Bosni i Hercegovini susreću je nedostatak obuke i osposobljavanja za rad. Mnoge agencije ne pridaju dovoljno pažnje obuci svojih zaposlenika, što dovodi do niskog nivoa stručnosti i neefikasnog rada. Nedostatak obuke posebno je problematičan za nove zaposlenike, koji se često suočavaju s teškoćama u prilagođavanju na posao i radne uslove. Nedostatak obuke može dovesti do pogrešaka u postupanju, koje mogu ugroziti sigurnost klijenata i drugih osoba.

Nedovoljno plaćanje i uslovi rada - Nedovoljno plaćanje i loši uslovi rada također su problemi s kojima se agencije za zaštitu lica i imovine suočavaju u Bosni i Hercegovini. Mnogi zaposlenici u ovom sektoru suočavaju se s niskim platama, neplaćenim prekovremenim satima i lošim uslovima rada. To može dovesti do lošeg raspoloženja zaposlenika, nedostatka motivacije i nezadovoljstva poslom, što na kraju utiče na kvalitetu usluga koje agencije pružaju.

Nedostatak opreme i tehnologije - Nedostatak opreme i tehnologije također je veliki problem za agencije za zaštitu lica i imovine u Bosni i Hercegovini. Mnoge agencije ne posjeduju dovoljno opreme, što može dovesti do neefikasnog rada. Nedostatak opreme može otežati ili onemogućiti obavljanje nekih zadataka, što može dovesti do pogrešaka i neuspjeha u osiguravanju sigurnosti klijenata. Nedostatak tehnologije također je problem, jer mnoge agencije ne koriste napredne tehnologije poput video nadzora, senzora pokreta i drugih sredstava koja bi im pomogla u otkrivanju prijetnji i praćenju situacije.

Nedovoljna saradnja s policijom i drugim sigurnosnim agencijama - Nedovoljna saradnja s policijom i drugim sigurnosnim agencijama također je problem s kojim se agencije za zaštitu lica i imovine suočavaju u Bosni i Hercegovini. Često nedostaje mehanizama za saradnju i dijeljenje informacija između agencija, što može otežati i usporiti reakciju na prijetnje ili krizne situacije. Nedovoljna saradnja također može dovesti do preklapanja nadležnosti i nepotrebnih troškova za klijente, jer različite agencije rade iste stvari.

Kako bi se riješili ovi problemi, potrebno je ulaganje u obuku i osposobljavanje zaposlenika, povećanje plata i poboljšanje uslova rada, te nabava potrebne opreme i tehnologije. Također je potrebno poboljšati saradnju i koordinaciju između agencija za zaštitu lica i imovine, te drugih sigurnosnih agencija i organa vlasti. Ove mjere bi mogle poboljšati efikasnost i kvalitetu rada agencija za zaštitu lica i imovine, te osigurati veću sigurnost klijenata i drugih osoba. Uz to, važno je naglasiti i potrebu za regulisanjem ovog sektora u Bosni i Hercegovini. Nedostatak regulative i standarda za agencije za zaštitu lica i imovine može dovesti do nelojalne konkurencije, te neodgovornog i neetičkog poslovanja. Potrebno je uspostaviti jasne standarde i kriterije za dobivanje licence i poslovanje agencija, te osigurati nadzor nad njihovim radom.

6. STUDIJA SLUČAJA UNIQA OSIGURANJA

UNIQA grupa predstavlja jednu od vodećih osiguravajućih grupa koja svoje poslovanje bazno obavlja na području Austrije, te srednje i istočne Europe. Svoju djelatnost obavlja sa preko 40 kompanija u 18 zemalja, te na taj način zauzima visoko mjesto na ljestvici vodećih osiguravajućih društava. UNIQA zapošljava više od 21.000 zaposlenika i ekskluzivnih prodajnih partnera, koji se brinu za više od 20 miliona korisnika. Sa postotkom tržišnog udjela koji čini 22%, predstavlja drugog osiguranika u Austriji, čije dionice predstavljaju sastavni dio ATX indeksa, te kotiraju jako dobro na bečkoj berzi. UNIQA grupa u svojoj ponudi svojim klijentima nudi sve vrste životnih i neživotnih osiguranja, pružajući im na taj način sigurnost u svim životnim situacijama. UNIQA u svom poslovanju nastoji pružiti svojim klijentima proizvode koji najbolje odgovaraju njihovim željama i mogućnostima. UNIQA je svojim radom i uslugama koje pruža stekla povjerenje kod svojih klijenata, te je iz tog razloga već nekoliko puta u Austriji proglašena brandom, tj. robnom markom. UNIQA svoje poslovanje obavlja na području 18 zemalja, a to su: Austrija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Češka, Hrvatska, Kosovo, Lihtenštajn, Mađarska, Makedonija, Poljska, Rumunija, Rusija, Srbija, Slovačka, Švicarska i Ukrajina. UNIQA osiguranje predstavlja dio UNIQA Grupe, te u Bosni i Hercegovini uspješno djeluje i obavlja svoju djelatnost pružanja usluga 18 godina.

Na prostoru BiH u 2023. godini djelovalo je 25 društava za osiguranje i jedno za reosiguranje, ova su društva u istoj godini ostvarila ukupnu premiju od 977,8 miliona KM. Pored toga što ova društva imaju značajan udio na finansijskom tržištu BiH, ona predstavljaju jednog od vodećih faktora koji može uveliko doprinijeti poboljšanju rada privatnih sigurnosnih kompanija. Statistički indikatori nam ukazuju da su u ovoj oblasti od 2003. do 2015. godine najznačajnija bila tri osiguravajuća društva – Sarajevo osiguranje, Bosna – Sunce osiguranje i Sarajevo osiguranje, a u 2023. najznačajnija su bila ASA Central osiguranje d.d., Adriatic osiguranje d.d. i Uniqa osiguranje d.d. Analizom ostvarenih premija osiguranja, došli smo do zaključka da ova društva ne prave razliku kada su u pitanju kvalitet i vrsta osiguranja imovine. Tako u grupi osiguranja prave raspodjelu na osiguranje robe u prijevozu i ostale štete na imovini.

Većina ispitanika iz bankovnog sektora, kao i predstavnika PSC su ukazala na veliku nezaintersovanost osiguravajućih društava po pitanju poboljšanja poslovanja u privatnom sigurnosnom sektoru, što je najvjerovatnije proizvod nedostatka stručnog kadra za procjene poslova osiguranja imovine i transporta. Kada se radi o pitanju obezbjeđenja (fizičkom ili

tehničkom) prostorija banaka, osiguravajuća društva primjenjuju uopštena pravila. Ne postoje propisani standardi ili kvote premija na osnovu pitanja bezbjednosti prostorije banke. Tako da vam je isti iznos premije ako imate ili nemate obezbjeđenje u banci ili ako vam se banka – poslovnica nalazi u centru grada ili negdje na periferiji.

Očito da kod osiguravajućih društava, kvalitet pružene zaštite u objektima nikako ne utiče na visinu premije i uslove osiguranja. Kao i predstavnici bankarskog sektora, tako i predstavnici privatnih sigurnosnih kompanija, navode iste primjere neprofesionalizma u radu osiguravajućih društava. Oni se susreću i sa problemima kao što su nepostojanje propisanih standarada za transport, pakovanje i čuvanje novca. Isto tako predstavnici PSC, navode da se osiguravajuća društva ponašaju monopolistički i da nisu zainteresirana za bilo kakva poboljšanja koja će doprinijeti jačanju bh. finansijskog sektora i sigurnosti. Indiferentnost osiguravajućih društva potvrdili smo i mi tokom istraživanja, jer smo uspjeli stupiti u kontakt sa jednim osiguravajućim društvom, dok su ostali bili jako nezainteresovani za bilo kakav razgovor ili saradnju. Tako da u ovom istraživanju nismo mogli čuti stavove osiguravajućih društava.

U empirijskom dijelu istraživanja analizirat ćemo osiguravajuću kompaniju Uniqa osiguranje d.d., odnosno njene koncepte primjene teorije vjerovatnoće kod osiguranja. Osiguravajuća kompanija Uniqa osiguranje, d. d., Sarajevo na teritoriju BiH egzistira od 2005. godine kada je kupovinom dionica Raiffesisen osiguranja došla u 99,8 % vlasništvo i preimenovala tadašnje Raiffeisen osiguranje d.d. u Uniqa osiguranje d.d.

Uniqa osiguranje ima osiguranu finansijsku stabilnost, sve obaveze izmiruje u ugovorenim i zakonskim rokovima prema osiguranicima, dobavljačima, državi, zaposlenicima i dioničarima. Društvo stalno povećava premijski prihod, rezerve i ostvaruje dobit. U ostvarenju poslovnih ciljeva i takvih rezultata u poslovanju u velikoj mjeri koristi se odgovarajućom strategijom, kombinirajući sve poznate metode ovog naučnog i stručnog područja struke.

Bitna je odrednica u poslovanju stalni stabilan razvoj i napredak koji osigurava Uniqa osiguranju stalno mjesto u vrhu ljestvice u djelatnosti osiguranja u Federaciji Bosne i Hercegovine, ali i u cijeloj Bosni i Hercegovini. Takvu odrednicu poslovanja iskazuju i potvrđuju rezultati i indikatori o poslovanju tog osiguravajućeg društva. Stoga ćemo ispisati značajne finansijske rezultate poslovanja u godini 2023. i na osnovu njih izračunati i dati indikatore, uključivši i indikatore mjesta i značaja Uniqa osiguranja u djelatnosti osiguranja

u BiH. Prema ukazanoj potrebi prikazati ću i usporedne indikatore sa drugim osiguravajućim društvima. Ostvareni ukupan prihod za 2023. godinu iznosi 75.981.000,00 KM, ali je bitno da je ostvareni prihod iz čiste djelatnosti osiguranja 67.113.000,00 KM. Naime, prihodi od osiguranja čine 88,00 % ukupnog prihoda. Kada se tim prihodima dodaju sredstva ostvarena od ulaganja privremeno slobodnih sredstava, prihodi od ulaganja matematičke rezerve, od 4.456.000,00 KM (5,15%), tada dolazimo do 93,15 % udjela prihoda osiguranja u ukupnom prihodu.

Prihodi od premija osiguranja, a to je osnovni prihod osiguravajućeg društva, su KM 68.301.000,00. Za razliku od prethodne 2022. godine kada je taj prihod iznosio 64.535.000,00 KM, osiguranje je uprihodilo povećanje za 6,10 % u odnosu na prethodnu godinu. Time je Uniqa osiguravajuća kompanija polučila udio od 8,40 % u ukupnim premijama osiguranja u Bosni i Hercegovini u 2023. godini. Ovome treba dodati još dva ostvarena indikatora koji iskazuju kakvoću poslovanja, a to su: ukupan prihod po uposlenom od 163.752,155 KM i ostvarenu bruto premiju po uposlenom od 147.200,431 KM.

Neto dobit na kraju godine iznosila je 5.119.954,00 KM, te je za razliku od prethodne godine kada je iznosila 2.855.125,00 KM ostvaren skok od čak 79,3 %. Rast dobiti na kraju 2023. godine je rezultat različitih faktora, kao što su povećanje ostvarenih prihoda, smanjenje troškova, poboljšanje radne efikasnosti kroz treninge i edukacije. Visoki rast neto dobiti je pozitivan znak za vlasnike i potencijalne investitore jer ukazuje na to da je kompanija profitabilnija nego prethodne godine. Svi ovi pokazatelji dovode do povećanja vrijednosti kompanije i potencijalno dovodi do rasta dividende odnosno rasta cijene dionica. Ostvarena je profitabilnost vlasničke glavnice, bruto dobit u odnosu na osnovni kapital, od 16,51% i profitna marža, bruto dobit u odnosu na ukupan prihod, od 7,75%. Solventnost, vlastiti kapital u odnosu na aktivu, iskazuje visok nivo od 16,60%. Također, likvidnost, odnos tekućih obaveza prema tekućim sredstvima, ima visoko kvalitetni indikator, tekuća sredstva su 7,68 puta veća od tekućih obaveza.

Kvalitet poslovanja Uniqa osiguranja ističu i pravilnik o likvidaciji šteta gdje sve štete koje klijenti imaju zaključene sa ovim osiguranje moraju biti isplaćene u roku od 14 dana od dana nastanka štete. Ovome treba dodati raznovrstan i kvalitetan proizvod, konkurentske cijene, mnogobrojne kanale distribucije. Društvo je u 2023. godini sklopilo saradnju sa proslavljenim teniserom Goranom Ivaniševićem koji je postao Brand Ambasador Uniqa

osiguranja. Ovim potezom Uniqa osiguranje želi da uz njegovo poznato lice postigne svoje zacrtane ciljeve:

- postati jedan od top tri igrača na tržištu,
- udvostručiti broj klijenata,
- ostvariti vrhunsko zadovoljstvo naših klijenata i zaposlenih,
- ulagati u održivi razvoj i zajednicu.

Uniqa osiguranje nudi na tržištu širok asortiman proizvoda osiguranja koja se mogu klasifikovati u dvije grupe i to:

Osiguranje za fizička lica: dječije osiguranje, osiguranje kapitala, osiguranje od nezgode, osiguranje stana ili kuće, zdravstveno osiguranje, obavezno auto osiguranje, kasko osiguranje vozila, Uniqa S.O.S pomoć na putu, putno osiguranje.

Osiguranje za pravna lica: osiguranje imovine, osiguranje za mala i srednja preduzeća, obavezno osiguranje vozila, kasko osiguranje vozila, osiguranje od odgovornosti prema trećim osobama, osiguranje od nezgode, zdravstveno osiguranje i sistematski pregledi.

Uniqa osiguranje u svom portfoliju nudi i ugovanje reosiguranja koje obuhvata zaključivanje ugovora o reosiguranju osiguranog viška rizika jednog društva za osiguranje kod drugog društva za reosiguranje. To znači da se dio rizika preuzet od osiguravatelja može prenijeti dalje na drugog reosiguravatelja pa na trećeg i sl., a sve kako bi se rizik podijelio na više stranki kako bi sistem stabilnije funkcionisao u slučaju da nastanu velike štete. Poslovi reosiguranja su isključivo u nadležnosti društva za reosiguranja koji su za svoj rad dobili dozvolu od Agencije za nadzor i mogu pružati usluge reosiguranja na cijelom teritoriju BiH. Usluge reosiguranja obuhvataju rizike i životnog i neživotnog osiguranja i društvo ih mora obavljati kao isključivu djelatnost. Udio reosiguranje u svim premijama Uniqa osiguranje je 15,4 %.

U utvrđenoj poslovnoj strategiji posebno mjesto zauzima životno osiguranje. Ponudu na tržištu čine svi poznati modeli osiguranja života u okviru dva osnovna: osiguranje rente i osiguranje kapitala. Navedeno znači da su u ponudi životnog osiguranja: osiguranje osobne rente (direktne, odgođene, doživotne, privremene, mješovite) i osiguranje jednokratne isplate za doživljenje, za slučaj smrti, za slučaj doživljenja i smrti. Kao proizvod životnog osiguranja u ponudi je životno osiguranje s direktnim učešćem osiguratelja u dobiti ostvarenoj ulaganjem sredstava osiguranja.

Kada se takvom asortimanu proizvoda doda kvaliteta proizvoda koju čine imovina, finansijska snaga, likvidnost, solventnost, poslovne zgrade, uređeni poslovni prostori, javni imidž i iskustvo osiguravatelja i brz i visok nivo riješenih zahtjeva za isplate po policama osiguranja, tada se zakonito ostvaruju dobri rezultati poslovanja. Uniqa osiguranje zauzima trenutno 3. mjesto u rangiranju društava za osiguranje (po podacima iz 2023.), a posebno vrijedno spomena je da su svi segmenti osiguranja relativno podjednako zastupljeni u dobiti društva.

Proračun cijene proizvoda osiguranja počinje utvrđivanjem neto premije. Ona je određena proračunom rizika koji se osigurava. Dakle, njena veličina ovisi od vjerovatnoće dešavanja osiguranog slučaja. U životnom osiguranju neto premija je uvjetovana vjerojatnošću života i smrti osiguranih osoba. Potvrdimo da neto premija pripada osigurateljima, fondu rizične zajednice. U životnom se osiguranju ta derminanta neto premije u potpunosti očituje. Sredstva neto premije u konačnici se isplaćuju osiguravateljima, ugovorena se suma iz police osiguranja obavezno isplaćuje, jer je dešavanje osiguranog slučaja izvjesno. Vjerovatnoću ostvarenja osiguranog slučaja sadrži samo vremensku komponentu. Za izračun neto premije u životnom osiguranju koriste se aktuarskim tablicama. Njene se veličine zasnivaju i proizlaze iz procjene vjerovatnoće života i prosudbe stope ukamaćenja u budućem vremenu. Stoga su neto premije u svim osiguravajućim društvima u istom privrednom sistemu, državi, približno iste.

Tako ostvareni prihodi dijelom služe za smanjenje neto premije, a drugim djelom za učešće u dobiti društva. Druga sastavnica premije su troškovi koji pripadaju osiguravatelju za obavljanje njegovih poslova. O njihovoj visini ovisi konačna cijena osiguranja, premija. U obje ove sastavnice premije osiguranja, Uniqa osiguranje ima dobre rezultate. Njegove su premije osiguranja konkurentne, a to proističe iz ostvarenih prihoda od ulaganja matematičke rezerve i niskih troškova administracije.

Uniqa osiguranje d.d. ima tendenciju postati najveće osiguravajuće društvo na tržištu osiguranja u Bosni i Hercegovini i na tom strateškom cilju radi svakodnevno kroz različite kampanje, akcije, edukacije, treninge i stalno unapređenje. Godine uspješnog poslovanja ovog društva kreirale su respektabilnu poziciju i prepoznatljivi imidž, kako u okvirima BiH tako i Europe koja je kolijevka ovog osiguranja. Tradicija poslovanja vezana uz brigu o osiguranicima i prilagođavanje ponude osiguranja potrebama prosječnog čovjeka rezultirali

su povjerenjem osiguranika i stalnim rastom osiguranika iz godine u godinu što je prikazanom kroz godišnje revizorske izvještaje ovog društva.

U svom sastavu, Uniqa osiguranje pored Direkcije društva, 28 ispostava sa 484 uposlana radnika, svih profila zanimanja i svih nivoa obrazovanja. Poslove posredovanja Uniqa osiguranja na cijelom području države obavlja više ovlaštenih servisa i agencija i značajan broj fizičkih lica. Dokaz kontinuiranog nastojanja svih uposlenika Uniqa osiguranja za poboljšanjem kvaliteta osiguravajućih usluga je primjena sistema upravljanja kvalitetom i dobijanje certifikata za standard kvaliteta ISO 9001:2015.

UNIQA grupa nudi sve vrste životnih i neživotnih osiguranja čime pruža sigurnost svojim klijentima u svim situacijama. UNIQA kontinuirano osluškuje želje svojih klijenata kako bi im pružila osiguravajuće proizvode u skladu sa njihovim potrebama i mogućnostima. Stručnjaci iz UNIQA Grupe svakodnevno su na raspolaganju u prodajnim mjestima širom Austrije te srednje i istočne Europe. Njihovu su predanost prepoznali i klijenti zbog čega je UNIQA u Austriji već nekoliko puta proglašena brandom (robnom markom) kojoj klijenti najviše vjeruju.

Misija Uniqa osiguranja je. „Pružiti našim klijentima više sigurnosti i slobode, a time i više radosti u životu, kroz naše proizvode i usluge. Saželi smo to u jezgrovitu misiju: sigurniji, bolji i duži život.“ Ovu poruku osiguranje prenosi i u svoje svakodnevno poslovanje, vodeći se odgovornošću prema klijentima, partnerima, zaposlenicima i zajednici u kojoj živi i djeluje. Zbog toga Uniqa osiguranje nastoji podržati najranjivije u našem društvu, prvenstveno djecu i mlade, jer je ulaganje u njih najbolja investicija. Oni to čine kroz konkurs za dodjelu novčanih sredstava „Radost života“ na koji se mogu prijaviti udruženja koja se bave projektima za djecu i mlade, sportska udruženja, vrtići, škole i udruženja s projektima za koje trebaju podršku, ali i kroz brojne druge aktivnosti i projekte koje podržavamo. Pružajući podršku odabranim projektima. Tako je u 2023. Uniqa osiguranje kao društveno odgovorno društvo sa po 5.000 KM podržalo Udruženje „Srce za djecu koja boluju od raka u Federaciji BiH“ i Udruženje „Roditelja djece oboljelih od malignih bolesti Iskra“ Banja Luka.

ZAKLJUČAK

Osiguravajuća društva mogu biti važna za stabilnost finansijskih sistema, uglavnom zbog toga što su veliki ulagači na finansijskim tržištima, zbog sve većih veza između osiguravatelja i banaka i zbog toga što osiguravaju finansijsku stabilnost kućanstava i finansija osiguravajući svoje rizike. Sektor osiguranja tradicionalno se smatra relativno stabilnim segmentom finansijskog sistema. To je uglavnom zbog toga što se bilansa većine osiguravatelja, za razliku od banaka, sastoji od relativno nelikvidnih obaveza koje osiguravaju osiguravatelje od rizika brzoga nedostatka likvidnosti koji može suočiti banke. Pored toga, osiguravatelji uglavnom nisu značajan potencijalni izvor sistemskog rizika.

Rizici u osiguranju su nebrojani, njihova težina je različita, kao i posljedice koje mogu da prouzrokuju. Iz ovog razloga rizik ima svoju cijenu - premiju osiguranja, koja zavisi od niza faktora, metoda i modela izračunavanja, zasnovanih na raznim modalitetima. Definisanje rizika, a samim tim u upravljanje njime, je veoma rijedak pojam u teoriji osiguranja i često postoje sporna mišljenja o njemu. Nesumnjivo je da je rizik realnost u okruženju u kome postoji mogućnost gubitka. Rizik je stanje u kojem postoji mogućnost nepovoljnog ishoda. Kada izgovorimo da je neki događaj moguć, misli se da on ima vjerovatnoću između nule i jedan. On je niti nemoguć niti izvjestan. Mogućnost nastanka nije mjerljiva, ali ona mora postojati. Kako bi određeno društvo za osiguranje poslovalo uspješno, neophodno je da pokriva one rizike koje je u mogućnosti da pokrije. Zbog toga se često navodi da je dobra procjena rizika ključan dio za funkcionisanje osiguranja pa i samih društava. Ovim se potvrđuje druga (H2) naučna hipoteza postavljena na početku rada da je upravljanje rizicima kreiranje uslova i predviđanje u cilju smanjenja rizika na prihvatljiv nivo, takoreći zaustavljanje i održavanje rizika na nivou koji neće štetiti imovini i poslovanju osiguravajućeg društva.

Sistem osiguranja ima dvije osnovne funkcije, a to su funkcija zaštite i mobilizacijsko-alokacijska funkcija. Funkcija zaštite odnosi se na neposrednu i posrednu zaštitu, pa tako neindirektna zaštita obuhvata sistem preventive, koji se ostvaruje prihvaćanjem i primjenom tehničkih standarda i normi te sistemom represije, koji podrazumijeva poduzimanje mjera za spašavanje ljudi i imovine. Indirektna zaštita podrazumijeva isplatu odšteta koje osiguranicima isplaćuju društva za osiguranje za one rizike koji su definirani ugovorima o osiguranju, a ima pokriće u приходima koje društva za osiguranje prikupljaju obračunom i naplatom premija osiguranja. S druge strane, mobilizacijsko-alokacijska funkcija izražava

se u redistribuciji štednje suficitarnih sektora i njenoj alokaciji deficitarnim sektorima kanalima finansijskih tržišta.

Nakon obrađene studije slučaja Uniqa osiguranja može se zaključiti da se Uniqa osiguranje d.d. se pozicioniralo kao jedno od najznačajnijih osiguravajućih društava u Bosni i Hercegovini, zajedno s ASA Central osiguranjem d.d. i Adriatic osiguranjem d.d. Ova tri društva čine vodeće subjekte na osiguravajućem tržištu BiH. Uniqa osiguranje d.d. pokazuje osiguranu finansijsku stabilnost. Kompanija ispunjava svoje obaveze prema osiguranicima, dobavljačima, državi, zaposlenicima i dioničarima u ugovorenim i zakonskim rokovima. Ovaj pokazatelj je ključan za očuvanje povjerenja korisnika i održavanje dobrih poslovnih odnosa. Ukupan prihod za 2023. godinu iznosio je 75.981.000,00 KM, od čega 88% dolazi iz čiste djelatnosti osiguranja, što iznosi 67.113.000,00 KM. Prihodi od ulaganja privremeno slobodnih sredstava i matematičke rezerve iznosili su 4.456.000,00 KM, što ukupno doprinosi sa 93,15% prihoda osiguranja u ukupnim prihodima. Osnovni prihod osiguravajućeg društva, koji se ostvaruje od premija osiguranja, iznosio je 68.301.000,00 KM, što predstavlja povećanje od 6,10% u odnosu na prethodnu godinu. Ovim rastom Uniqa osiguranje d.d. ostvarilo je udio od 8,40 % u ukupnim premijama osiguranja u BiH za 2023. godinu. Uniqa osiguranje d.d. kontinuirano povećava premijski prihod, što je pozitivan znak za buduće poslovanje. Rast premija ukazuje na povećano povjerenje korisnika i uspješnu prodajnu strategiju kompanije.

Na temelju teorijskih saznanja i sprovedenog istraživanja u svrhu dokazivanja generalne i pomoćnih hipoteza, može se zaključiti sljedeće.

Generalnom hipotezom je iznesena pretpostavka da "Karakteristike regulatornog okvira imaju značajan uticaj na ulogu osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti." Navedena hipoteza se potvrđuje jer karakteristike regulatornog okvira direktno utiču na ulogu osiguravajućih društava u sistemu sigurnosti. Regulatorni okvir određuje pravila po kojima osiguravajuća društva funkcionišu, od uslova poslovanja i kapitalnih zahtjeva, do pravila za procjenu rizika i obezbjeđivanja sredstava za buduće obaveze. Kada je taj okvir postavljen na način da promoviše stabilnost i sigurnost, osiguravajuća društva mogu bolje ispunjavati svoju funkciju u društvu, pružajući finansijsku zaštitu i stabilnost. Kroz regulatorni okvir se osigurava zaštita korisnika, čime se jača povjerenje u osiguravajuća društva. Korisnici osiguranja se osjećaju sigurnije kada postoji pravna zaštita i kontrola nad radom osiguravajućih kompanija, što dodatno podstiče njihovu ulogu u obezbjeđivanju sigurnosti

u društvu. Fleksibilnost regulative omogućava osiguravajućim društvima da se prilagode novim izazovima i rizicima, kao što su klimatske promjene, sajber napadi ili razne pandemije. Ako je regulatorni okvir previše restriktivan, to može ograničiti inovacije u sektoru osiguranja, što bi oslabilo njihovu ulogu u osiguravanju sistema sigurnosti. Na kraju, stabilnost finansijskog sistema, koju garantuje efikasan regulatorni okvir, omogućava osiguravajućim društvima da funkcionišu u stabilnom okruženju. To im pomaže da ispunjavaju svoje obaveze prema korisnicima, a time i značajno doprinosi jačanju cjelokupnog sistema sigurnosti.

Prvom pomoćnom hipotezom navedena je pretpostavka da „Upravljanje rizicima je kreiranje uslova i predviđanje u cilju smanjenja rizika na prihvatljiv nivo, takoreći zaustavljanje i održavanje rizika na nivou koji neće štetiti imovini i poslovanju osiguravajućeg društva.“ Upravljanje rizicima podrazumijeva identifikaciju potencijalnih rizika koji bi mogli da ugroze poslovanje osiguravajuće kompanije, kao i proaktivno kreiranje strategija za njihovo smanjenje ili eliminaciju. Osiguravajuća društva se bave rizicima iz više uglova, uključujući procjenu vjerovatnoće nastanka štetnih događaja i moguće štete. Ovi procesi im omogućavaju da predviđaju kako vanjske okolnosti ili unutrašnje slabosti mogu uticati na njihovo poslovanje. Potvrđuje se i činjenica da je cilj upravljanja rizicima održavanje rizika na nivou koji neće štetiti osiguravajućem društvu. To se postiže kroz različite tehnike, kao što su diverzifikacija portfolia, adekvatno postavljanje premija i reosiguranje. Na taj način, rizici ne mogu premašiti granice koje bi ugrozile solventnost ili operativnu stabilnost osiguravajućeg društva. Ključni cilj svake osiguravajuće kompanije je stabilnost u poslovanju, a to je moguće samo ako se rizici drže pod kontrolom. Upravo je ova strategija neophodna za sprečavanje značajnih gubitaka, kako za samu kompaniju, tako i za njene klijente. Sve ove prakse i principi ukazuju na to da upravljanje rizicima nije samo teoretski koncept, već praktičan proces koji pomaže kompanijama da osiguraju kontinuitet poslovanja, te se prva pomoćna hipoteza potvrđuje.

Druga pomoćna hipoteza ističe da „Efikasno djelovanje osiguravajućih društava u zaštiti interesa osiguranika i doprinos finansijskoj stabilnosti ima pozitivan društveni uticaj, poboljšavajući opštu sigurnost i povjerenje u finansijske institucije.“ Efikasno osiguravajuće društvo ne samo da pruža finansijsku zaštitu osiguranicima u slučaju nepredviđenih događaja (npr. nesreće, bolesti, prirodne katastrofe), nego aktivno radi na sprečavanju rizika. Na taj način, osiguravajuća društva osiguravaju sigurnost za pojedince i preduzeća, što doprinosi širem osjećaju društvene stabilnosti. Kroz zaštitu interesa osiguranika, ova društva grade

povjerenje, jer se osiguranici osjećaju sigurnije znajući da će im biti nadoknađena šteta ili gubitak. Pored toga, osiguravajuća društva igraju značajnu ulogu u finansijskom sistemu, upravljajući velikim kapitalnim resursima. Njihov doprinos finansijskoj stabilnosti dolazi kroz dugoročna ulaganja, koja pomažu u održavanju likvidnosti na tržištima, stabilnosti finansijskih institucija i opštem razvoju privrede. Kroz odgovorno upravljanje ovim sredstvima, osiguravajuće kompanije podržavaju stabilnost finansijskog sistema, što dodatno povećava povjerenje u širu finansijsku industriju. Stabilan i efikasan osiguravajući sektor smanjuje pritisak na javne finansije, jer osiguravajuća društva preuzimaju dio rizika koji bi inače pao na državu, poput troškova za katastrofalne događaje ili velike gubitke u zdravstvu. Na ovaj način, osiguravajuća društva indirektno doprinose opštoj društvenoj sigurnosti. Zbog svega ovoga, hipoteza se može potvrditi, jer efikasno djelovanje osiguravajućih društava ima jasno pozitivan društveni uticaj, ne samo da poboljšavaju opštu sigurnost pojedinaca i preduzeća, već i jačaju povjerenje u finansijski sistem, što je od ključne važnosti za stabilnost i napredak društva u cjelini.

LITERATURA

1. Abazović, M. D., (2002). Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
2. Ahić, J., (2004)., Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine., *Conditio sine qua non.*, Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
3. Andrijašević S., (1999). *Ekonomika osiguranja.* Zagreb: Alfa d.d.
4. Anželj, D., (2011). Predstavitev Resolucije o nacionalnem programu preprečavanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012-2016., Ljubljana: Fakultet za varnosne vede Univerze v Mariboru.
5. Bajramović, Z., (2016)., Upravljanje ljudskim resursima sigurnosnog sektora Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Fakultet političkih nauka
6. Beridan, I., (2008). *Politika i sigurnost.* Sarajevo: Fakultet političkih nauka
7. Bilanžić, M. (2019). *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza.* Zagreb: Despot Infinitus
8. Cikotić, S., Smajić, M., Delić, H., Subašić, N., (2018)., *Nacionalna sigurnost i privatna zaštita.* Sarajevo: Fakultet političkih nauka
9. Ćurić, A., (2016). *Izazovi u poslovanju privatnih agencija za zaštitu osoba i imovine.* Zenica: Ekonomski fakultet u Zenici
10. Ibrahimbegović, A., (2017). *Privatna sigurnost u Bosni i Hercegovini: stanje i perspektive.* Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
11. Ilkić, Z., (2011)., *Osiguranje od posledica nesrećnog slučaja – osobnosti i osigurani slučajevi.* Beograd: Pravni fakultet
12. Kajmaković, A., Knežević, M., (2018): *Izazovi sigurnosti u privatnom sektoru u Bosni i Hercegovini,* Banja Luka: Časopis za savremenu kriminalistiku i sigurnosne studije
13. Keković, Z., (2003)., *Integralna sigurnost i poslovno-bezbjednosni menadžment,* Zbornik radova. Beograd: Fakultet civilne odbrane
14. Krčmar, M., (1987)., *Modeli životnog osiguranja na bazi uplate jednokratne premije.* Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu
15. Kržalić, A., (2007). *Stanje privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini.* Vitez: CEPS
16. Kržalić, A., Korajlić, N., (2018). *Terrorism as a Global Security Threat.* Journal of US-China Public Administration
17. McDonald, M. (2008). *Constructivism U Williams, P.D. (ur.) Security Studies: An Introduction.* Oxon: Routledge

18. Nešković, M., (2013). Metode analize rizika. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka
19. Pavlović, G., (2018). Bezbjednosna funkcija države. Istočno Sarajevo: JP Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
20. Pezerović, I., (2014). Bezbjednost ljudi i imovine u uslovima tranzicije. Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
21. Pirić, E., (2018). Uloga privatnih agencija za zaštitu osoba i imovine u suzbijanju kriminaliteta u Bosni i Hercegovini. Tuzla: Časopis o sigurnosti i održivom razvoju
22. Rejda, G.E., (2005). Risk management and insurance. London: Pearson Education
23. Savić, A., (2007). Nacionalna bezbjednost. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
24. Schultz, R., Godson, R., Quester, G., (1997). Security Studies for the 21st Century. Dulles: Washington Press
25. Tatalović, S., Bilanžić, M., (2005). Osnove nacionalne sigurnosti. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova
26. Topić, D., (2020). Stanje i perspektive privatne sigurnosti. Banja Luka: Visoka škola za ekonomiju i informatiku
27. Turek, F., (1999). Globalizacija i globalna sigurnost. Varaždin: Interland
28. Vaughan, E., (1995). Osnove osiguranja - Upravljanje rizicima. Zagreb: MATE
29. Vukičević, M., Odošić S. (2012). Osnove financija. Zaprrešić: Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti
30. Zweifel, P., Eisen, R., (2012)., Insurance Economics., Springer Science & Business Media
31. Žarković, N., (2006). Ekonomika osiguranja, Beograd: Univerzitet Singidunum
32. Žarković, N., (2010). Ekonomika osiguranja, Beograd: Univerzitet Singidunum